

BÆRUM
KOMMUNE

MINORITETSSPRÅKLIGE ELEVER

Veileder for kvalitet i opplæringen

FORORD

Bærumsskolens visjon er at alle elever skal få maksimalt faglig og personlig utbytte av sin skolegang. I tillegg skal bærumsskolen være en inspirerende foregangskommune med fokus på langsiktig og systematisk kvalitetsarbeid.

I bærumsskolen er det i dag vel 16 000 elever. Alle elevene utgjør et stort mangfold, som skal få en tilpasset opplæring ut fra egne forutsetninger og behov og de samme mulighetene til å utvikle seg.

I Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen står det at «skolen skal gi elevene historisk og kulturell innsikt og forankring, og bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap». Språk gir oss tilhørighet og kulturell bevissthet. I dag får over tusen elever i bærumsskolen særskilt språkopplæring. Det er godt dokumentert at dersom disse får en god språkopplæring i et trygt og godt skolemiljø, vil de ha større sannsynlighet for å gjennomføre hele skoleløpet.

I denne veilederen har vi samlet forskning, lovverk og eksempler fra praksis. Målet med veilederen er å presentere rutiner, retningslinjer og eksempler på hvordan skolene kan arbeide for å gi minoritetspråklige elever en god velkomst til skolen og en god, likeverdig og inkluderende språkopplæring med varig effekt for deres læring.

Sammen skaper vi fremtiden – mangfold, raushet og bærekraft.

Sandvika, november 2019

Siv Herikstad
Kommunalsjef Oppvekst skole

INNHOOLD

BAKGRUNN	4
God ledelse er nøkkelen for å lykkes	6
Hvem er minoritetsspråklige elever?	8
Rettigheter og verdigrunnlag	10
– Bærum kommunes visjon og verdier	11
– Føringer i opplæringslover	12
RUTINER VED SÆRSKILT SPRÅKOPPLÆRING I BÆRUMSSKOLEN	14
Særskilt språkopplæring på nærskolen	15
– Tospråklig fagstøtte	17
Rutiner ved nyankomne elever til bærumsskolen	19
HVA VET VI OM MINORITETSSPRÅKLIGE ELEVERS OPPLÆRINGSBEHOV?	23
Minoritetsspråklige elever er forskjellige	24
PRINSIPPER FOR GOD SÆRSKILT SPRÅKOPPLÆRING	33
Særskilt språkopplæring skal gis i norskfaget	34
Samarbeid skole – hjem	46
Foreldrenes involvering i barnas arbeid har betydning	47
RESSURSBANK	52
Vedlegg 1: Standard for mottak av nye elever	53
Vedlegg 2: Tips til arbeid i klassen	57
Vedlegg 3: Eksempler på ordkart	58
Vedlegg 4: Timeplan for innføringsklassen	63
REFERANSER	64

BAKGRUNN

Norge er et flerkulturelt samfunn, og språkkunnskaper og kulturforståelse er viktig i en tid der verden stadig knyttes tettere sammen og der befolkningen er mer sammensatt enn noen gang.

«Opplæringen skal sikre at elevene blir trygge språkbrukere, at de utvikler sin språklige identitet, og at de kan bruke språk for å tenke, skape mening, kommunisere og knytte bånd til andre.»
(Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen, side 6)

Mangfold som ressurs

Gjennom alle tider har det norske samfunnet blitt påvirket av ulike strømninger og kulturtradisjoner. Det språklige og kulturelle mangfoldet utgjør en ressurs for hele samfunnet, og det å ha en flerkulturell kompetanse vil være stadig viktigere i fremtiden. Også majoritetsspråklige vil profitte på å være i flerkulturelle omgivelser ved at de får verdifull kompetanse i form av forståelse og respekt for mangfold, ulikheter og metaspråklig bevissthet.

Elever og lærere i bærumskolen representerer et mangfold av tradisjoner, vaner, tenkemåter, læringsmåter, dialekter, språk, religioner, trosoppfatninger og erfaringer. Dette mangfoldet er utgangspunktet for læring i skolen. Lærerens forståelse av mangfold, og lærerens arbeid med mangfold, innebærer at lærere verdsetter de forskjellige erfaringene, tenkemåtene, språkene, mulighetene, kulturene som alle elever representerer.

Skolen og skolefritidsordningen fungerer som en møteplass mellom mennesker med ulik språklig, religiøs og kulturell bakgrunn. For mange familier

med minoritetsbakgrunn er skolen den viktigste arena for integrering i det norske samfunnet. Å mestre det store elevmangfoldet ser ut til å være en av de store utfordringene for lærere i skolen i dag (Haug, 2012). Et første skritt for å kunne arbeide bevisst og konstruktivt med mangfold er innsikt i mangfoldet av elever og foreldres forskjelligheter og forståelse for at dette representerer unike kilder til å støtte læring for alle (Munthe, 2011).

Flere minoritetsspråklige elever fullfører ikke videregående opplæring

Skolens viktigste oppdrag er å gi elevene kunnskaper, ferdigheter og holdninger slik at de kan mestre livene sine og delta i arbeid og fellesskap i samfunnet (opplæringsloven § 1-1). Det er godt dokumentert at elever med minoritetsbakgrunn har større risiko for å ikke å fullføre skolen (Nordahl m.fl., 2018; Opheim, 2013). Det er et viktig samfunnsansvar at skolen sørger for at elevene blir trygge språkbrukere, at de utvikler sin språklige identitet, og at de kan bruke språk for å tenke, skape mening, kommunisere og knytte bånd til andre.

GOD LEDELSE ER NØKKELEN FOR Å LYKKES

Det er godt dokumentert at skoleledere kan påvirke elevenes prestasjoner. Jo mer ledere fokuserer sitt arbeid og sin læring på kjernevirksomheten, som handler om undervisning og læring, jo større påvirkning ser de ut til å ha på elevenes læringsresultater.

God ledelse er avgjørende for at minoritetsspråklige elever raskest mulig skal lære seg det norske språket. Skoleledere spiller en viktig rolle i å skape gode flerkulturelle og inkluderende skoler, både gjennom uttalte og etterlevde verdier og holdninger, men også gjennom å skape gode systemer og rutiner.

Skolens ledelse må sørge for at skolen har rutiner for kartlegging, enkeltvedtak, organisering, oppfølging av elevenes språkprogresjon, dialog med foresatte, og samarbeid om elevenes språkopplæring. I opplæringen av elever med svake norskfaglige ferdigheter er det vanligvis mange lærere involvert. I tillegg til kontaktlærere og faglærere er det ofte lærere med ansvar for særskilt norskopplæring, og eventuelt tospråklig fagopplæring.

Skolens ledelse skal også bidra aktivt til at lærerne utvikler og forbedrer sin praksis. Elevsentrert ledelse sørger for et velordnet og trygt læringsmiljø for personalet og elever. Robinson (2008) har identifisert fem sentrale ledelsesdimensjoner som har effekt på elevenes læring:

----- **Etablere mål og forventninger.** Det er viktig å ha høye ambisjoner på elevenes vegne. Skolen må forvente at også elever med svake norsk-språklige ferdigheter har god læringsprogresjon i sin læring.

----- **Strategisk bruk av ressurser.** Det er viktig at ledelsen, gjennom organisering av opplæringen, bruk av lærere og kompetanse og timeplanlegging, bruker midlene til særskilt norskopplæring strategisk og målrettet. De skal også evaluere og revurdere mønstre i ressursbruk slik at den gjenspeiler skolens prioriterte mål.

----- **Å forsikre seg om kvaliteten på undervisningen.** Skolens ledere skal være til stede og involverte i diskusjoner om undervisning og systematisk oppfølging av elevers framgang. Ledelsen må sikre felles rutiner og praksis i særskilt språkopplæring. Det handler om å maksimere den tiden elevene bruker på å være engasjert i og å lykkes med språklæringen, men også om å bruke data som grunnlag for beslutninger. Ledelsen må sørge for nyttige tilbakemeldinger til lærerne og å bruke data om elevenes framgang for å kunne videreutvikle undervisningen.

----- **Å lede lærernes læring og utvikling.** Den mest effektive måten skoleledere kan gjøre en forskjell for elevenes læring på, er ved å fremme og delta i den profesjonelle læringen og utviklingen til lærerne sine. Andre-språkopplæring forutsetter større grad av samarbeid enn øvrig opplæring. Det er viktig å utvikle en felles praksis for dette arbeidet på skolen. Arbeidet med å undervise alle elever slik at de lykkes, er en kollektiv innsats. Effektiv ledelse av profesjonell læring hos lærerne innebærer blant annet å bruke data om elevenes læring som grunnlag for beslutninger om hva som trengs for å videreutvikle tilbudet.

----- **Sikre et velordnet og trygt læringsmiljø.** Elevenes trivsel påvirker elevenes læring og motivasjon. Det kreves mye av elever som har svake norskspråklige ferdigheter når de skal orientere seg og lære i et norskspråklig miljø. Det er viktig med forutsigbarhet og faste rutiner for disse elevene. Ledelsen har ansvar for at elevene opplever skolen som et trygt og godt sted å være, og for å ivareta et godt skole-hjem-samarbeid.

Skolens ledelse vil utgjøre en stor forskjell gjennom å styrke lærerne slik at de lykkes som klasseledere, og gjennom ledelsesstrategier bygge en kultur for læring og utvikling. Omfanget av særskilt språkopplæring varierer mellom skolene, men felles for alle er at kvaliteten på undervisningen har avgjørende betydning for den enkelte elevs læring.

Det er innenfor den vanlige undervisningen at elevene får hovedtyngden av opplæringen sin. Særskilt språkopplæring må derfor springe ut av denne opplæringen. Elevenes utbytte av den særskilte opplæringen er avhengig av en god sammenheng mellom de ulike tiltakene. Ledelsen må derfor legge til rette for nødvendig samarbeid på de ulike nivåene som berører elevens læring.

HVEM ER MINORITETSSPRÅKLIGE ELEVER?

Det er vanlig å bruke begrepet «minoritetsspråklig» om en person som tilhører en språklig minoritet i samfunnet, sett i forhold til de som snakker majoritetsspråket. Minoritetsspråklige elever kan derfor defineres som elever med et annet morsmål enn norsk eller samisk.

Minoritetsspråklige elever representerer et mangfold av ulike språk og kulturer, og har ulike språklige ferdigheter på norsk og morsmålet sitt. Vi omtaler ofte elevene som flerspråklige fordi dette vektlegger kompetansen elevene har til å praktisere flere språk i dagliglivet, uavhengig av hvilket språknivå de har på de ulike språkene

En minoritetsspråklig elev er en elev som har et annet morsmål enn norsk og samisk.

Ord og talemåter

Ordene vi bruker påvirker våre holdninger, og dem vi omtaler. Noen ord og uttrykk kan bidra til å fremmedgjøre grupper av mennesker. Det er viktig å unngå ord og uttrykk som oppleves som unødvendig stigmatiserende. Noen ord kan også skape skiller, for eksempel «fremmed», «oss» og «dem». Dersom vi tilstreber en presis språkbruk, kan vi unngå å krenke andre og gi grobunn for negative opplevelser og holdninger.

Ordliste

Andrespråk: Andrespråk er språk som elevene ikke har som førstespråk, men som han eller hun lærer i et miljø der det er i allmenn bruk som dagligspråk.

Flerspråklig elev: En elev som snakker flere enn to språk.

Flyktning: Noen som har velbegrunnet frykt for forfølgelse med årsak i rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhører en bestemt sosial gruppe.

Fremmedspråk: Fremmedspråk er et språk som ikke er personens førstespråk, og som eleven lærer utenfor miljøer hvor det er i allmenn bruk som dagligspråk.

Førstespråk: Førstespråk er elevenes muntlige, eventuelt også skriftlige, hovedspråk. Førstespråket er som oftest synonymt med morsmål.

Læreplan i grunnleggende norsk for språklige minoriteter: En egen læreplan for elever som trenger en innføring i norsk språk.

Læreplan i norsk: Læreplanen i norskfaget, med like kompetansemål for alle.

Minoritetsspråklig elev: En elev som har et annet morsmål enn norsk og samisk.

Morsmål: Morsmål er det språket som snakkes i barnets hjem, enten av begge foreldrene eller av den ene av foreldrene, i kommunikasjon med barnet. Et barn kan derfor ha to morsmål.

Morsmålsopplæring: Opplæring i elevens morsmål.

Særskilt språkopplæring: Med særskilt språkopplæring menes opplæring i norsk etter læreplanen grunnleggende norsk, morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring.

Særskilt norskopplæring: Styrket opplæring på norsk i fag der eleven har problemer på grunn av svake norskkunnskaper.

Tospråklig elev: En elev som snakker to språk.

Tospråklig fagopplæring: Fagopplæring som foregår på morsmål og norsk, det vil si opplæring der begge språk blir brukt som opplæringsspråk.

RETTIGHETER OG VERDIGRUNNLAG

FNs barnekonvensjon gir barn grunnleggende menneskerettigheter. Barnekonvensjonen har fire sentrale prinsipper som skal være førende for arbeid med barn:

- Barns rett til vern mot diskriminering (artikkel 2)
- Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn (artikkel 3)
- Retten til liv og plikten til å sikre utvikling (artikkel 6)
- Barns rett til å bli hørt (artikkel 12)

I arbeidet med opplæring av minoritetsspråklige barn er anerkjennelse av barn og unges opplevelse og medvirkning et grunnleggende prinsipp. Barn skal bli tatt på alvor av de profesjonelle voksne de møter i sitt opplæringsløp.

Formålsparagrafen i opplæringsloven (§ 1-1) angir verdigrunnlaget for skolen. Formålet med opplæringen er blant annet at elevene skal utvikle «kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet». Et grunnleggende utgangspunkt for all virksomhet i skolen er at elevene skal få realisere sitt potensial, til det beste for seg selv og andre.

I Overordnet del – verdier og prinsipper for opplæringen presenteres *meneskeverdet* og *likeverd* som sentrale verdier. Alle elever skal behandles likeverdig, og ingen elever skal utsettes for diskriminering. Elevene skal også gis likeverdige muligheter slik at de kan ta selvstendige valg. Skolen skal ta hensyn til mangfoldet av elever og legge til rette for at alle får oppleve tilhørighet i skole og samfunn.

I kapitlet om identitet og mangfold står det at «skolen skal gi elevene historisk og kulturell innsikt og forankring, og bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap». Språk gir oss tilhørighet og kulturell bevissthet. Skolen skal sikre at elevene blir trygge språkbrukere, at de utvikler sin språklige identitet, og at de kan bruke språk for å tenke, skape mening, kommunisere og knytte bånd til andre.

Skolen skal støtte utviklingen av den enkeltes identitet, gjøre elevene trygge på eget ståsted, samtidig som den skal formidle felles verdier som trengs for å møte og delta i mangfoldet, og åpne dører mot verden og framtiden. (Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen)

BÆRUM KOMMUNES...

...VISJON OG VERDIER

Visjonen for Bærum kommune er «Sammen skaper vi fremtiden – mangfold, raushet og bærekraft». *Sammen* er visjonens viktigste budskap. Visjonen angir også noen kvaliteter som det er ønskelig at skal prege bærumssamfunnet.

Mangfold innebærer å sette pris på og respektere forskjellighet.

Raushet angir følelsen av å være med i et fellesskap, noe som er større enn oss selv.

Bærekraft innebærer å tenke på fremtiden når vi gjør våre valg.

Visjonen skal bidra til å skape det samfunnet vi ønsker i Bærum, forplikte skolen til å arbeide målrettet og bidra til involvering og medborgerskap.

...TRE VERDIER ER ÅPENHET, MOT OG RESPEKT

- Barn og unge i bærumsskolen skal møte åpne voksne som er ærlige og lyttende og som viser at de respekterer, tror på og bryr seg om barn og unge.
- De skal møte voksne som har mot til å ta barn og unge med på avgjørelser og få tilbakemelding fra dem, og mot til å handle dersom de ser at noen ikke har det bra. Da får vi trygge, rause og modige barn og unge.

Disse rettighetene og verdiene ligger til grunn for arbeidet med å utvikle bærumsskolen til et godt faglig og sosialt læringsfellesskap.

...RAMMEVERK FOR KVALITET

Bærumsskolen har et rammeverk for kvalitet, «**Bedre læring**», som skal bidra til å nå visjonen for bærumsskolen. Rammeverket skal støtte lærere, skoleledere og skoleeier i det kontinuerlige arbeidet med å videreutvikle praksisen slik at hver enkelt elev løfter seg.

I rammeverket løftes likeverd og mangfold, samt et vekstorientert tankesett tydelig frem.

«Sammen skaper vi fremtiden – mangfold, raushet og bærekraft»

FØRINGER I OPPLÆRINGSLOVEN

Opplæringsloven angir en rekke rettigheter til elever i skolen. De viktigste rettighetene for minoritetsspråklige elever knytter seg til rett og plikt til opplæring, rett til særskilt språkopplæring og retten til spesialundervisning.

Rett og plikt til grunnskoleopplæring

I Norge har alle barn og unge plikt til grunnskoleopplæring, og rett til en offentlig grunnskoleopplæring i samsvar med opplæringsloven og tilhørende forskrifter (§ 1-2). Retten til grunnskoleopplæring gjelder når det er sannsynlig at barnet skal være i Norge i mer enn tre måneder. Retten skal oppfylles så raskt som mulig, og senest innen én måned. Plikten til grunnskoleopplæring begynner når oppholdet har vart i tre måneder. Retten og plikten til opplæring varer til eleven har fullført det tiende skoleåret.

Særskilt språkopplæring for elever fra språklige minoriteter (§ 2-8)

§ 2-8 angir rettigheten til særskilt språkopplæring:

«Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Den særskilte språkopplæringa er primært knyttet til norskopplæring, men om nødvendig har slike elevar også rett till morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar.»

Særskilt språkopplæring består altså av tre elementer:

- **Særskilt norskopplæring:**
Forsterket, tilpasset opplæring i og på norsk
- **Morsmålsopplæring:**
Opplæring i elevens eget morsmål
- **Tospråklig fagopplæring:**
Opplæring i fag på norsk og på elevens morsmål, utført av tospråklig lærer

Særskilt språkopplæring skal være en overgangsordning for elever som ikke har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den vanlige opplæringen. Når eleven har tilstrekkelige ferdigheter i norsk, faller retten til særskilt språkopplæring bort.

Lovteksten angir at det er særskilt norskopplæring som skal være hovedtilnærmingen i opplæringen, men elevene har også rett til tospråklig fagopplæring og morsmålsopplæring dersom de har behov for det.

For å finne ut om elever har rett til særskilt språkopplæring, må skolen kartlegge elevenes språkferdigheter i norsk. Det står mer om retningslinjer for kartlegging i bærums skolen på side 15.

Særskilt opplæringstilbud for nyankomne elever

Alle barn har rett til å få sin opplæring på nærskolen, altså den skolen som ligger nærmest hjemmet, eller på den skolen som eleven sogner til. Nyankomne elever har rett til å gå på nærskolen, med mindre de velger å takke ja til et tidsbegrenset særskilt opplæringstilbud (innføringstilbud) for nyankomne elever på en annen skole.

Kommunen kan organisere særskilt språkopplæring i opplæringstilbud for nyankomne elever i egne grupper, klasser eller skoler. Dette skal bare gjøres dersom en anser at dette er til det beste for eleven. Et særskilt organisert tilbud kan vare inntil to år, men vedtaket kan bare gjøres for ett år av gangen. Målet med opplæring i et innføringstilbud er at elevene så raskt som mulig skal lære seg norsk og bli i stand til å nå kompetansemålene i læreplanen og følge den ordinære opplæringen i skolen.

Læreplaner og kompetansemål

Elever som har rett til særskilt språkopplæring skal få opplæring etter en tilpasning til «Læreplanen i norsk» eller etter «Læreplanen i grunnleggjande norsk for språklige minoriteter». Den sistnevnte er en overgangsplan for elever som har rett til særskilt språkopplæring, og kan brukes frem til eleven har tilstrekkelig kompetanse til å følge den ordinære læreplanen i norsk. Når elevene går i en ordinær klasse, undervises de som regel i læreplanen i norsk.

Elevene med behov for særskilt språkopplæring på nærskolene har rett til forsterket og tilpasset norskopplæring, men skal ha de samme fagene, timeantallet og arbeide mot de samme kompetansemålene som alle andre elever. Særskilt norskopplæring skal primært gis i norskfaget, men kan også gis i andre fag.

Rett til spesialundervisning

Alle elever har rett til spesialundervisning etter § 5-1 i opplæringsloven. Minoritetsspråklige elever kan også ha spesialpedagogiske behov. Da kan de også ha rett til spesialundervisning etter § 5-1 i opplæringsloven.

Når det gjelder opplæring i *norskfaget* kan ikke en elev motta særskilt språkopplæring og tospråklig fagstøtte, og samtidig motta spesialundervisning i norsk for å bedre norskferdigheter. Eleven skal kunne få all den hjelp hun eller han trenger til norskopplæring etter § 2-8.

Er skolen eller foreldrene bekymret for at eleven ikke lærer seg norsk til tross for at han/hun får tilbud om særskilt norskopplæring, for eksempel ved at de er bekymret for lese- og skrivevansker, matematikkvansker, sosiale eller emosjonelle vansker, eller for at andre ferdigheter ikke utvikler seg som forventet, bør skolen be om en konsultasjon hos PP-tjenesten. Elever med minoritetsbakgrunn er dessverre heller ikke forskånet for verken språkvansker, dysleksi, dyskalkuli eller andre lærevansker, på lik linje med majoritets elevene. I slike tilfeller skal skolen følge vanlig saksgang for henvisning til PP-tjenesten.

A photograph of several students sitting on wooden bleachers outdoors. In the foreground, two girls are sitting side-by-side, smiling and looking towards the left. The girl on the left is wearing a white t-shirt and dark pants, while the girl on the right is wearing a pink t-shirt and dark pants. In the background, three other students are sitting on a higher level of the bleachers. The scene is brightly lit, suggesting a sunny day. A semi-transparent teal banner is overlaid across the middle of the image, containing the title text.

RUTINER VED SÆRSKILT SPRÅKOPPLÆRING I BÆRUMSSKOLEN

SÆRSKILT SPRÅKOPPLÆRING PÅ NÆRSKOLEN

Kartlegging

Alle elever som har behov for særskilt språkopplæring har rett til dette. For å finne ut om eleven har behov for dette, må skolen kartlegge elevens språkkompetanse. § 2-8 i opplæringsloven angir retningslinjene for kartlegging:

«Kommunen skal kartlegge hvilke ferdigheter elevene har i norsk før det blir fattet vedtak om særskilt språkopplæring. Kartleggingen skal utføres underveis i opplæringen, som grunnlag for å vurdere om elevene har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den vanlige opplæringen i skolen.»

Det er elevens helhetlige behov for særskilt språkopplæring som skal kartlegges, altså både behov for særskilt norskopplæring og for tospråklig fagopplæring.

Det fins flere kartleggingsverktøy for å kartlegge språkkompetanse. I Bærum skal alle skoler bruke Utdanningsdirektoratets kartleggingsmateriell «**Språkkompetanse i grunnleggende norsk**» løpende i opplæringen, for å kunne tilpasse opplæringen til elevene. **Trondheimsmateriellet**

kan brukes for å kartlegge elever på 1. og 2. trinns språkferdigheter i norsk i tillegg til Utdanningsdirektoratets materiell. Utdanningsdirektoratet har også laget en **samtaleguide** som kan brukes for å kartlegge skolestarteres språkutvikling på morsmålet, sammen med foreldre. Resultatene fra kartleggingene må alltid sees i sammenheng med den kunnskap lærerne har om elevens ferdigheter fra det daglige arbeidet i skolen. Det er den samlede vurderingen av barnets kompetanse som danner grunnlaget for den videre opplæringen.

Alle elever på 1. – 3. trinn skal i tillegg kartlegges med Utdanningsdirektoratets årlige kartleggingsprøver i lesing. Elever på 5. og 8. trinn skal gjennomføre nasjonale prøver, med mindre de har oppfylt rett til fritak. Disse prøvene vil også kunne si noe om elevenes evne til å forstå og bruke norsk språk.

Elevene kan også kartlegges med andre verktøy, f. eks TOSP og Språk 6 – 16. For elever som begynner rett på nærskolen kan også tospråklig lærer kartlegge elevens **språk- og leseferdigheter på morsmålet, og skolefaglige ferdigheter** ved behov.

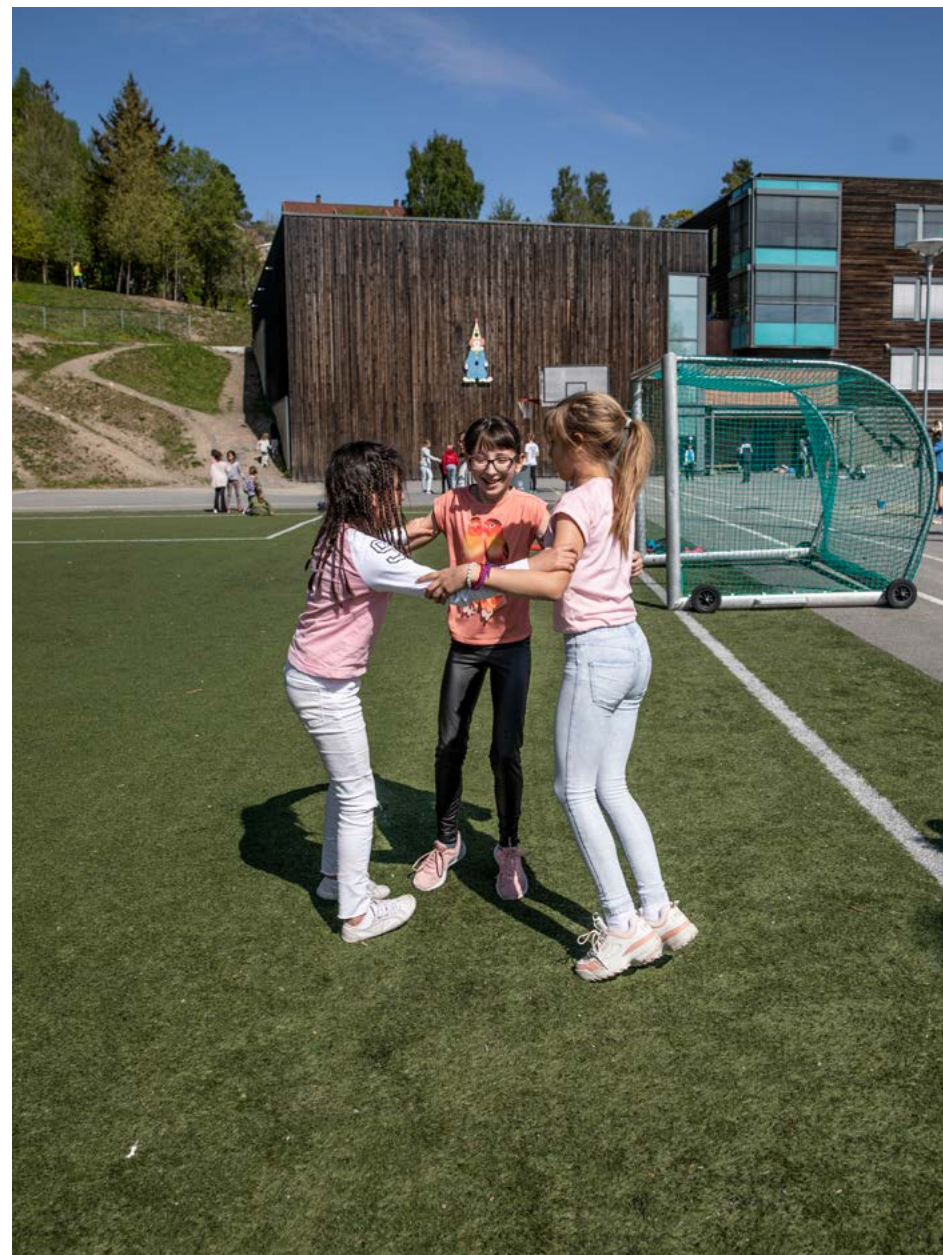
«Resultatene fra kartleggingene må alltid sees i sammenheng med den kunnskap lærerne har om elevens ferdigheter fra det daglige arbeidet i skolen.»

Enkeltvedtak og samtykke

På bakgrunn av denne kartleggingen skal det fattes et enkeltvedtak for hvert skoleår (Websak mal nr. 1563). Enkeltvedtaket skal fattes så nært opp til opplæringens oppstart som mulig. Før den særskilte språkopplæringen iverksettes, må foreldre samtykke til dette (Websak mal nr. 1564). Når eleven har fått tilstrekkelige ferdigheter i norsk, skal den særskilte språkopplæringen opphøre. Ettersom eleven da mister en rettighet, må skolen fatte et enkeltvedtak om opphør av særskilt språkopplæring (Websak mal nr. 1562).

Melding av behov for å få tilført ressurser

Avdelingsleder for tospråklige lærere ved Evje skole har ansvar for å koordinere behovet for særskilt språkopplæring i bærumsskolen. Skolen sender en oversikt over samlet behov for særskilt norskopplæring og tospråklig fagopplæring til avdelingsleder ved Evje IFK innen 15. mars. Skolen får deretter tildelt timer innen 1. mai hvert år. Normalt vil ikke elevene ha behov for særskilt norskopplæring i mer enn fem år, og tospråklig fagopplæring i mer enn to år. Tildelingene gis til skolene for ett år av gangen. Dersom en elev med behov for særskilt språkopplæring ankommer midt i skoleåret, eller det plutselig oppdages behov, skal eleven få dette.

TOSPRÅKLIG FAGSTØTTE

Bærum kommune tilbyr tospråklig fagopplæring for barn på 1.-10.trinn, så fremt kommunen har kvalifiserte lærere. Det gis normalt en klokke/time/60 minutter tospråklig fagstøtte pr. uke i to år. Et eventuelt skoleår i Innføringsklassen er inkludert i disse to årene. Tospråklig fagstøtte gis ikke i vesteuropeiske språk, med unntak av spansk.

DEN TOSPRÅKLIGE LÆRERENS ROLLE

Den tospråklige lærerens rolle er å bidra til elevenes faglige og sosiale utvikling gjennom tospråklig fagstøtte. Læreren kan undervise elevene en og en, i liten gruppe eller undervise eleven inne i klassen. Som all annen undervisning skal også denne være variert og individuelt tilpasset opplæring i fagene, med spesielt vekt på begreper, lærestrategier og grunnleggende ferdigheter.

Tospråklig lærer skal også motivere eleven til skolearbeid, stimulere til innsats på skolen og gjerne oppfordre til å delta i ulike sosiale aktiviteter på skolen og i fritiden. Den tospråklige læreren skal også delta i skole-hjem-samarbeidet, for eksempel ved å delta i utviklingssamtaler og på foreldremøter der det er behov for det. Den tospråklige læreren er ofte et viktig bindeledd mellom skole og hjem, ved at de har kompetanse både om norsk skole og opprinnelseslandets skole.

Tospråklige lærere kan bistå i å formidle aktuell informasjon og beskjeder mellom skolen og hjemmet. Den tospråklige læreren kan medvirke til at eleven føler tilhørighet til skolen, samtidig som han/hun utvikler en positiv identitetsfølelse og bli oppfattet som en ressurs.

OPPLÆRINGENS INNHOLD

Tospråklig fagstøtte gis først og fremst på morsmålet, men norsk brukes også som undervisningsspråk ved behov. Fagstøtten forutsetter at eleven behersker morsmålet sitt, samt at eleven også får særskilt norskopplæring.

Fagstøtten skal henge sammen med det som er mål og tema i elevens ordinære undervisning. En time med tospråklig fagstøtte skal være variert, vektlegge høy elevaktivitet og inneholde flere av følgende elementer:

Begrepsopplæring

- Aktivere elevens førforståelse av temaet
- Lesestrategier, som Leselos og BISON
- Veilede i læringsstrategier, hvordan lære å lære, strategier for oppgaveløsning
- Regnestrategier
- Sosial kompetanse og digital dannelse

Alle tospråklige lærere bruker nettbrett og Showbie. Alle elever på 1. – 10. trinn har en egen klasse i Showbie sammen med den tospråklige læreren sin. Foreldre kan også få tilgang til denne klassen. Kontaktlærer, eller læreren som underviser i særskilt norsk bør også legges til i klassen. Hver uke leser den tospråklige læreren inn lekseplanen på inn på elevens morsmål og laster den opp i Showbie. Læreren gjennomgår målene, lekser og eventuelle viktige beskjeder. Eleven har mulighet til å stille spørsmål og få tilbakemelding fra tospråklig lærer i løpet av uken, enten skriftlig eller via talemelding. På denne måten kan eleven også få fagstøtte på sitt morsmål utover den timeplanfestede tiden de har til tospråklig fagstøtte.

Hvis tospråklærer er bekymret for elevens faglige framgang eller sosiale situasjon på skolen, hjemme, eller på fritiden, skal dette tas opp med elevens kontaktlærer eller avdelingsleder på skolen der eleven går.

RUTINER VED NYANKOMNE ELEVER TIL BÆRUMSSKOLEN

Særskilt språkopplæring i innføringsklassene

I Bærum er det et særskilt språkopplæringstilbud for nyankomne elever i innføringsklassene (IFK) ved Evje (2. – 7. trinn) og Hauger (8. – 10. trinn). Elever på 1. trinn begynner direkte på nærskolen uten særskilt innførings-tilbud.

Alle elever i Innføringsklassen blir undervist etter «Læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter». Et hovedmål for opplæringen i grunnleggende norsk er utvikling av språklig selvtillit og trygghet. Opplæringen skal fremme norskspråklig utvikling, slik at elevene blir i stand til å følge ordinær opplæring i norsk og andre fag på norsk. Opplæringen må derfor ses i sammenheng med opplæringen i øvrige fag og læreplanen i norsk.

Siden elevene i innføringsklassen må bruke mye tid på selve språklæringen, blir vektleggingen av ulike kompetansemål i det norske læreplanverket, Kunnskapsløftet, ikke helt den samme som i den ordinære skolen. Likevel gjelder «Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen» også for disse elevene. Det er et viktig mål for opplæringen at elevene lærer grunnleggende ord og begreper i de ulike fagene, slik at de får et redskap til å kunne arbeide med fagene i den ordinære skolen. Det legges til rette for at elevene gjennom utvikling av gode læringsstrategier og innsikt i egen språklæring utvikler sine norskspråklige ferdigheter så raskt som mulig.

Elevene i Innføringsklassen får undervisning etter en fast temaplan med ulike temaer (f. eks meg selv, skolen, familien, kroppen, klær, mat og drikke, dyr i Norge etc.). Denne planen følger eleven uavhengig når i året eleven starter opp. Temaplanen fins i Ressursbanken.

Kartlegging i innføringsklassen

Ved inntak i Innføringsklassene kartlegges elevene med NAFOs prøver knyttet til **språk- og leseferdigheter på morsmålet**, og **skolefaglige ferdigheter**. Denne kartleggingen er det hovedsakelig tospråklig lærer som gjør. Dette materialet skal også brukes for barn som velger å begynne rett på nærskolen i stedet for i Innføringsklassen.

I tillegg brukes Utdanningsdirektoratets kartleggingsverktøy «**Språk-kompetanse i grunnleggende norsk**» løpende i opplæringen. Dette kartleggingsverktøyet skal hjelpe skolen med å vurdere når eleven er i stand til å følge og ha utbytte av ordinær opplæring, og skal fungere som en støtte for beslutning om overgang til opplæring etter læreplanen i norsk. Overgangen til ordinær opplæring skjer når elevene har nådd nivå 1 i Utdanningsdirektoratets kartleggingsverktøy.

Trondheim kommune har også utarbeidet et **kartleggingsmaterieill** som kan brukes for skolestartere og ved overgangene fra Innføringsklassen til ordinært tilbud ved både 3. og 4. trinn og 5. – 7. trinn. De sistnevnte har både muntlige og skriftlige oppgaver, samt et lærerhefte.

Flytskjema for nyankomne elever fra språklige minoriteter

	Aktivitet	Tilpasning til flyktninger og familiegjenforente
1	Elev ankommer Bærum	Rådgiver på Flyktningkontoret sender meldebrev om nyankommet flyktning/familiegjenforent til nærskolen og Innføringsklassen i internposten.
2	Innmelding på nærskolen Familien tar kontakt med nærskolen. Oversikt over nærskolene finnes på Bærum kommunes nettsider. Ledelsen sjekker om det er plass på trinnet og informerer om ny elev. Registrering i Tieto, trinn og klasse. Elever på 1. trinn begynner direkte på nærskolen. Elever som hører til 10. trinn meldes inn direkte på Hauger ungdomsskole. Dersom det ikke er plass på trinnet på nærskolen, må ledelsen på nærskolen finne nærmeste skole med plass. Ved bosetting av søsken på flere trinn må nærskolen bestrebe seg på at barna kan gå samlet på en skole.	Flyktningrådgiver kontakter nærskolen så fort familien er bosatt i Bærum og sjekker om det er plass på trinnet og informerer om ny elev.
3	Inntakssamtale Det holdes en samtale på nærskolen med foresatte, eleven og representant for IFK (fortrinnsvis). Tolk bestilles ved behov. Foresatte forteller om tidligere skolegang og språkkunnskaper. Skolen/IFK orienterer om rett til særskilt språkopplæring og innføringstilbudet. Ledelsen ber kontaktlærer orientere foreldregruppen. Det vurderes behov for SFO for elever på 1. – 4. trinn. Følgende dokumenter presenteres: <ul style="list-style-type: none"> • Søknadsskjema (Websak mal 2015) og samtykkeskjema til opplæring i IFK (Websak mal 1564). • Brosjyren «Trygt skolemiljø» • Ordensreglement (finnes på ulike språk) • Samtykkeskjema for kjøring i bil, bildebruk • Papirer for lån- og kjøreregler for bruk av nettbrett 	Flyktningrådgiver booker et møte i Outlook. Møtet avholdes på Kunnskapscenteret i Sandvika. De som inviteres til møtet er foresatte, barn, flyktningkontakt, ledelse ved nærskolen(e), avdelingsleder ved IFK og tolk ved behov. Skolene skal sende en representant, selv om avdelingsleder/rektor ikke kan møte.
	Foreldrene velger/skolen vurderer at eleven skal gå i Innføringsklassen (2. – 10. trinn)	Foreldrene velger/skolen vurderer at eleven skal gå i ordinær skole
4	Foresatte signerer på søknadsskjema «Søknad til Innføringsklassen» (Websak mal 2015) og «Samtykke til særskilt opplæringstilbud i innføringsklasse for nyankomne» (Websak mal 1564). Papirene tas med til IFK ved Evje skole.	
5	Vedtak om opplæring i Innføringsklassen IFK ved Evje skole fatter enkeltvedtak om særskilt opplæringstilbud i innføringsklasse for nyankommen elev (Websak mal 1565).	
6	Oppstart innføringsklassen IFK kontakter foresatte og avtaler oppstartdato. Papirer for lån- og kjøreregler for nettbrett signeres i innføringsklassen første skoledag. Utdeling av nettbrett skjer i Innføringsklassen. Foresatte gir beskjed til IFK hvilke dager de skal ha SFO. Elevene transporteres fra Evje til nærskolen etter skoletid. IFK bestiller transporten. Foresatte eller lærer i IFK følger eleven ved oppstart.	
7	Hospitering på nærskolen Avdelingsleder i IFK kontakter ledelsen ved nærskolen og får navn på elevens kontaktlærer. Kontaktlærer i IFK avtaler besøk på nærskolen. Kontaktlærerne i IFK og på nærskolen avtaler tidspunkt for oppstart, antall dager og varighet ut fra elevens behov. 10. trinnselever får tilbud om hospitering på den nærskolen de tilhører.	
8	Overføring til nærskolen Når eleven er klar for overføring, kaller kontaktlærer i IFK til et overføringsmøte (kontaktlærer og avdelingsleder på IFK og nærskolen, foresatte, elev der det er aktuelt). Møtet holdes på nærskolen. Det skrives referat fra møtet. Ved behov for tolk bestilles dette av IFK. IFK koordinerer behov for tospråklig fagstøtte. Elevmappen sendes til nærskolen i internpost etter at eleven er overført.	Flyktningkontoret deltar på dette møtet dersom eleven får IMDI-midler.
9	Særskilt språkopplæring på nærskolen Nærskolen kartlegger barnets språkferdigheter. Rektor henter inn samtykke fra foreldrene (Websak mal nr. 1564) og fatter enkeltvedtak om særskilt språkopplæring (Websak mal nr. 1563). Særskilt norskopplæring og tospråklig fagstøtte iverksettes. SFO orienteres ved behov. Eleven skal kartlegges løpende i skoleåret, og det skal fattes nytt enkeltvedtak om særskilt språkopplæring og undertegnes samtykkeskjema ved oppstart av hvert skoleår.	
10	Opphør av særskilt språkopplæring Når eleven har fått tilstrekkelige norskerferdigheter, skal skolen fatte enkeltvedtak om opphør av særskilt språkopplæring (Websak mal nr. 1562).	

«Minoritetsspråklige elever har flere alternativer for videregående opplæring».

Rutiner ved overganger

Fra barnehage til barneskole

	AKTIVITET
1	Foresatte fyller ut overføringsskjema fra barnehage til skole
2	Barneskolen innhenter samtykke til særskilt språkopplæring (særskilt norsk og evt. tospråklig fagopplæring). Samtykkeskjemaet leveres til skolen.
3	Skolen kartlegger elevens språkkompetanse og fatter enkeltvedtak ved behov. Alle barn starter på nærskolen i 1. trinn.

Fra barneskole til ungdomsskole

	AKTIVITET
1	Foresatte fyller ut overføringsskjema fra barneskole til ungdomsskole
2	Ungdomsskolen innhenter samtykke til særskilt språkopplæring (særskilt norsk og evt. tospråklig fagopplæring). Samtykkeskjemaet leveres til skolen.
3	Skolen kartlegger elevens språkkompetanse og fatter enkeltvedtak ved behov

Elever som har gått 9. trinn ved IFK og skal fortsette på 10. trinn i IFK må skrives ut av nærskolen og meldes inn på Hauger ungdomsskole. Dette gjøres av IT brukerstøtte på forespørsel. Skolen må oppgi navn og nærskole. 10. trinns elever i IFK får vitnemål fra Hauger ungdomsskole.

Fra ungdomsskole til videregående skole

Minoritetsspråklige elever har flere alternativer for videregående opplæring. Læreren som har rådgiverfunksjon i IFK Hauger veileder elever

og foreldrene i utdanningsvalget og hjelper til med søknad og søknadsprosessen. Dette gjøres i samarbeid med skolekonsulenten på Hauger og Akershus fylkeskommune. Mange elever har ikke personnummer, og dette krever et tett samarbeid.

Kombinasjonsklassen på Rud er et tilbud om mer grunnskoleopplæring for ungdom som har behov for mer grunnskoleopplæring for å kunne fullføre videregående opplæring. Dette gjelder både elever som har gått i IFK og elever fra nærskolene. For å få plass her må eleven ha lovlig opphold i landet, ha rett til videregående opplæring etter opplæringsloven § 3-1, være under 24 år.

Innføringsklassen på Nadderud videregående er for elever med kort botid i Norge, høy kompetanse og god skolebakgrunn.

	AKTIVITET
1	Lærer med rådgiverfunksjon ved IFK Hauger veileder elever og foresatte om utdanningsvalg.
2	Elevene søker videregående på særskilt grunnlag (uten karakterer) innen 1. februar. Søknadene sendes fortløpende for elever som starter i IFK Hauger etter 1. februar.
3	Det holdes fortløpende kontakt mellom IFK Hauger og Akershus fylkeskommune.

A close-up photograph of a young girl with dark skin and curly hair, wearing bright pink-rimmed glasses and a white t-shirt with a black anchor pattern. She is smiling broadly, showing her teeth. In the background, other children are playing on a blue metal playground structure. The scene is outdoors on a sunny day with green trees and a clear blue sky.

HVA VET VI OM MINORITETSSPRÅKLIGE
ELEVERS OPPLÆRINGSBEHOV?

MINORITETSSPRÅKLIGE ELEVER ER FORSKJELLIGE

Minoritetsspråklige elever er en uensartet gruppe. Deres morsmålsbakgrunn og språkbakgrunn, skolebakgrunn og familiesituasjon varierer. Det de har til felles er at de ikke har norsk som morsmål, og at de ikke kjenner norsk skole. Med utgangspunkt i den ulike erfaringsbakgrunnen, har minoritetsspråklige elever ulike opplæringsbehov. Hovedsakelig kan vi dele elevene opp i fire grupper, som kan kategoriseres for å identifisere ulike opplæringsbehov og nyansere opplæringstilbudet i elevgruppen. For å gi et tilpasset opplæringstilbud til disse, må elevenes språkferdigheter kartlegges.

Med utgangspunkt i den ulike erfaringsbakgrunnen, har minoritetsspråklige elever ulike opplæringsbehov.

Ulike opplæringsbehov

	Elevgruppe	Behov i språkopplæringen
Kategori 1	<p>Elever med kort botid i Norge og med sammenlignbar skolebakgrunn fra hjemlandet</p> <p>Elevene har aldersadekvat skolebakgrunn fra hjemlandet. De har en skolegang fra et skolesystem som ligner det norske skolesystemet. Deres grunnleggende kunnskaper og begrepsutvikling er aldersadekvat. Leserelaterte ferdigheter på morsmålet er tilstrekkelige.</p>	<p>Elevene har behov for:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Å lære ord og begreper på norsk • Å lære norske uttrykksformer, språkstruktur og sosiale kommunikasjonsferdigheter • Fortsatt skolefaglige læringsmuligheter på aldersadekvat nivå • Å delta i norskspråklige aktiviteter og bli kjent med Norge og det norske samfunnet • Et samordnet pedagogisk tiltak for å styrke sine grunnleggende ferdigheter
Kategori 2	<p>Elever med kort botid i Norge og med ulik skolebakgrunn fra hjemlandet</p> <p>Elevene har aldersadekvat skolegang fra hjemlandet, men skoletradisjonen er svært forskjellig fra det norske skolesystemet. Deres grunnleggende kunnskaper, begrepsutvikling og leserelaterte ferdigheter på morsmålet kan være svake.</p>	<p>Elevene har behov for:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Å lære ord og begreper på norsk • Å lære norske uttrykksformer, språkstruktur og sosiale kommunikasjonsferdigheter • Å orientere seg om/delta i norskspråklige aktiviteter • Å fortsatt utvikle seg kunnskapsmessig og bli kjent med Norge og det norske samfunnet • Å styrke leserelaterte ferdigheter, eventuelt lære det norske alfabetet • Et samordnet pedagogisk tiltak for å styrke sine grunnleggende ferdigheter
Kategori 3	<p>Elever med kort botid i Norge og manglende skolebakgrunn fra hjemlandet</p> <p>Elevene har manglende skolegang, og/eller kommer fra et skolesystem som ligner det norske skolesystemet. De har ikke fått mulighet til å utvikle grunnleggende kunnskaper og aldersadekvat begrepsutvikling. Leserelaterte ferdigheter på morsmålet er svake.</p>	<p>Elevene har behov for:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Å lære ord og begreper på norsk • Å lære norske uttrykksformer, språkstruktur og sosiale kommunikasjonsferdigheter • Å orientere seg om/delta i norskspråklige aktiviteter • Å fortsatt utvikle seg kunnskapsmessig og bli kjent med Norge og det norske samfunnet • Å lære grunnleggende ferdigheter i lesing, eventuelt lære det norske alfabetet • Et samordnet pedagogisk tiltak for å styrke sine grunnleggende ferdigheter • Hjelp til å orientere seg og lære om norsk skolekultur
Kategori 4	<p>Elever som er født og/eller oppvokst i Norge</p> <p>Elever som er født og/eller oppvokst i Norge, men som har svake norskspråklige ferdigheter når de begynner på skolen. Det kan også være elever som etter noen år i norsk skole fortsatt trenger hjelp til å få aldersadekvat læringsutbytte og utvikling av språklige ferdigheter.</p>	<p>Elevene har behov for:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Å styrke ordforrådet og begrepsapparatet på norsk • Å lære norske uttrykksformer og sosiale kommunikasjonsferdigheter • Å utvikle seg kunnskapsmessig • Å styrke sine leserelaterte ferdigheter

Kilde: Oslo kommune: Språkbreen

GODE RELASJONER

Alle barn og unge har et grunnleggende behov for å bli sett, oppleve tilhørighet, utvikle seg og oppleve mestring. Gode relasjoner mellom voksne og barn er helt sentrale byggeklosser i arbeidet med å skape både trygghet, trivsel og læring. Tilsvarende kan følelser som er på avveie hemme læring. Med gode, proaktive strategier kan alle voksne på skolen bidra til at elevene bygger en god selvfølelse og får motivasjon for læring. De voksne kan hjelpe elevene med å regulere følelser og gi dem trøst og hjelp, i tillegg til at de kan være en trygg havn som utgangspunkt for utforskning.

MANGFOLD SOM RESSURS

Dersom en skal lykkes med å få til et flerkulturelt klasserom, må alle på skolen betrakte minoritetsspråklige elever og foreldre som en ressurs, og mangfold som en normaltilstand. Foreldrenes, samfunnets og skolens holdning påvirker minoritetsspråklige elevers forventninger til mestring og holdning til egne ferdigheter. Barn med minoritetsbakgrunn har behov voksne rundt seg som har forståelse for ulike utfordringer ved minoritets-situasjonen, som tap av opprinnelig identitet, manglende kompetanse om norsk barne- og ungdomskultur, kulturkonflikter mellom hjem og skole og språkutfordringer. Da kan elevene oppleve at fellesskapet har behov for den spesielle kompetansen de bringer med seg til skolen.

En flerkulturell skole fordrer at lærerne er i stand til å benytte mangfoldet i klassen til fordel for alle elever, også de etnisk norske (Skostrøm, 2011). Det er viktig at skolen arbeider aktivt for likeverd, at mangfoldet synliggjøres i hverdagen og at læringssituasjonene åpner for mer internasjonale og mangfoldige perspektiv hos alle barn og unge.

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet et [idéhefte](#) til hvordan språklig og kulturell mangfold kan brukes som ressurs i opplæringen.

LÆRENDE TANKESETT

Elevs tankesett danner grunnlaget for motivasjon og forventning om mestring. Dweck (1999) har presentert to grunnleggende tankesett: enten et fast (fixed), eller et lærende (growth) tankesett. Disse tankesettene former elevs tanker, følelser og atferd på hver sine måter. Et fast tankesett har et deterministisk utgangspunkt, der eleven tenker at prestasjoner er en følge av uforanderlige forhold, f. eks statiske egenskaper i dem selv. Et lærende, eller vekstorientert, tankesett innebærer at eleven tenker at prestasjonene deres og potensialet for læring kan utvikles gjennom innsats, gode strategier og hardt arbeid. Dweck har funnet at elever med et lærende tankesett har større sjanse for å lykkes med skolearbeidet enn elever med et fast tankesett.

Et lærende tankesett skaper lyst og glede over å lære og en følelse av å stadig vokse og mestre mer. Å gjøre feil oppleves ikke som noe nederlag, men heller som en mulighet til å lære noe nytt. Eleven bygger sin egen selvtillit og mestringsforventning ved å motivere seg selv til innsats og ved å lære å verdsette utfordringer og hardt arbeid.

Mange minoritetsspråklige elever kommer fra kulturer der en deterministisk holdning og tankemønster fortsatt er normen i deres opprinnelsesland. I noen land avgjør familiestatus, økonomi og kastesystemer hvilket liv som barna trolig vil «arve». Risikoen for å utvikle et fast tankesett kan være høyere for noen minoritetsspråklige elever enn andre.

Et lærende tankesett kan læres og utvikles. Alle kan endre tankemønster og oppfatning om egen læring. Noe av det viktigste lærere kan gjøre for å fremme elevs læring er derfor å hjelpe dem til å forstå prinsippet bak et lærende tankesett og trene på å utvikle det sammen med dem. Dette gjør lærerne blant annet ved å være gode rollemodeller, og å rose og anerkjenne innsats og utholdenhet i stedet for å applaudere evner og intelligens. Med støtte fra lærer eller andre voksne i skolen, kan minoritetsspråklige elever øke sitt mestringsnivå, uavhengig av eventuelle svake ressurser i hjemmet, en vanskelig oppvekst, vanskelige opplevelser knyttet til migrasjonen, eller traumatiske erfaringer.

KRAV OG FORVENTNINGER

Det er godt dokumentert at voksnes forventninger til barn kan påvirke deres motivasjon og prestasjoner (Rosenthal, 1968; 1994). Det er også dokumentert i norske undersøkelser at lærere ser ut til å ha lavere forventninger til minoritetsspråklige elevers prestasjoner, og vurderer minoritetsspråklige elevers evnenivå som lavere enn majoritetselevne, særlig elever med ikke-vestlig bakgrunn (Nordahl og Overland, 1998 i Pihl, 2002; Kolberg, 2015).

I følge Yaeger og Dweck (2012) er utholdenhet en viktig faktor for å lykkes i skolen. Elever som jevnlig møter motstand de kan klare å komme over, vil over tid utvikle en forsterket utholdenhet, eller resiliens, som videre kan styrke deres ferdigheter og kvaliteter. Motstandsdyktige og utholdende elever har høyere selvtillit, flere løsningsstrategier og er mer tålmodige og robuste enn andre elever.

Alle elever skal motta en opplæring av høy kvalitet og få de samme forutsetningene for å lykkes og for å få et godt liv, uavhengig av elevenes forutsetninger og bakgrunn. Da er det svært viktig at lærere stiller tydelige krav og forventninger har de samme forventningene til at minoritetsspråklige elever som til andre elever.

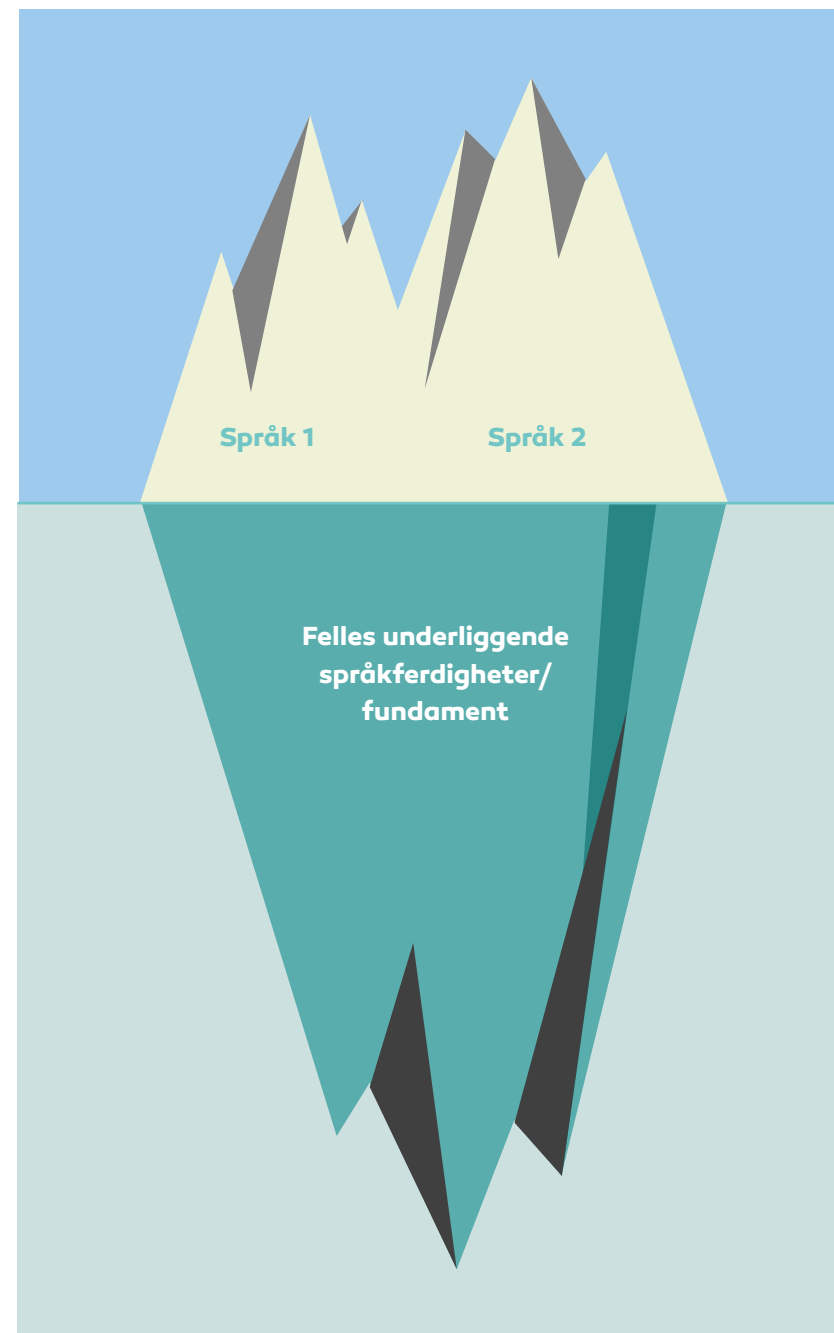

INKLUDERING

Særskilt språkopplæring og innføringstilbud kan være viktige tilbud for elever med minoritetsspråklig bakgrunn, men tilbudene kan også utgjøre en inkluderingsutfordring dersom de ikke gjennomføres på riktig måte (Nordahl mfl. 2018). Dersom elevene opplever at de ikke blir inkludert i skolen, er det stor sannsynlighet for at de ikke opplever et godt læringsmiljø. For elever som har lett for å falle gjennom er et godt læringsmiljø spesielt nødvendig og viktig (Opheim, 2013). Arenaen for opplæringen skal fungere inkluderende for alle elever, og det tilrettelagte tilbudet skal være en forsterkning av opplæringen som blir gitt i fellesskapet, ikke en erstatning for det.

Førstespråk og andrespråk

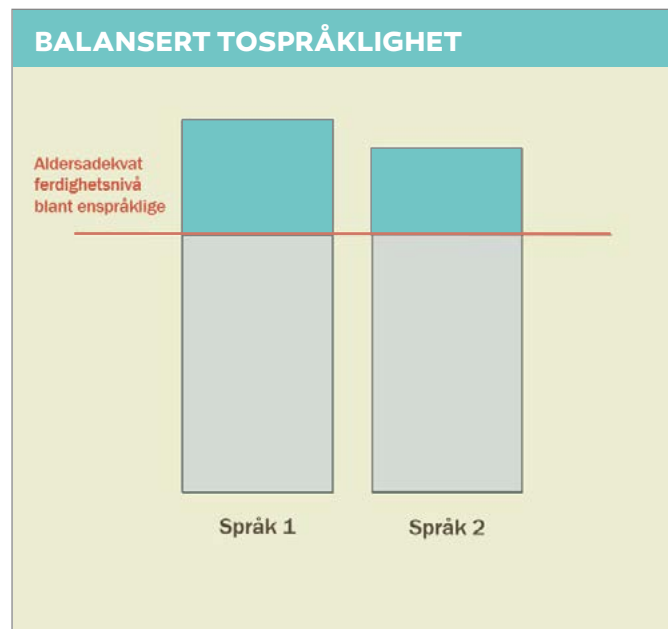
Alle elevens språkerfaringer bidrar til å styrke språkutviklingen av det nye språket. Cummins (2000) har lansert "Dual-isfjell-teorien". Teorien tar utgangspunkt i at det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom førstespråkets og andrespråkets utvikling. Begge språkene har et felles, underliggende fundament, som de språklige erfaringene bygger på. Fundamentet danner grunnlaget for den videre språkutviklingen. Det er derfor svært viktig at elevene har et godt utviklet førstespråk, som kan støtte utviklingen av andrespråket. For eksempel vil det være lettere å lære ordet «skorstein» hvis eleven kan dette på morsmålet (felles underliggende fundament), enn dersom barnet skal lære et begrep som er ukjent på begge barnets språk (f. eks fotosyntese, renter, demokrati). Innlæring av begreper

som er ukjente på begge barnets språk er mer krevende og forutsetter mer omfattende pedagogisk innsats enn dersom barnet er kjent med begrepsinnholdet, men bare kan ordet på ett av språkene.

Toterskelteorien

I følge Lambert (1975) og Cummins (1984) må tospråklige elever nå et visst nivå på begge språk for å utvikle seg videre kognitivt. Da har de en balansert tospråklighet.

Dersom et av språkene, eller begge, forblir dårlig utviklet (ikke kommer seg over tersklene), vil det være negativt for barnets kognitive utvikling. Dette kan illustreres med denne modellen:

Dersom barnet har gode ferdigheter på morsmålet, og utviklingen av andrespråket bygger på førstespråket, får barnet en god tospråklig utvikling. Barnet lærer da et nytt språk uten at det går på bekostning av morsmålet (terskel 1). Går derimot andrespråksinnlæringen på bekostning av første-

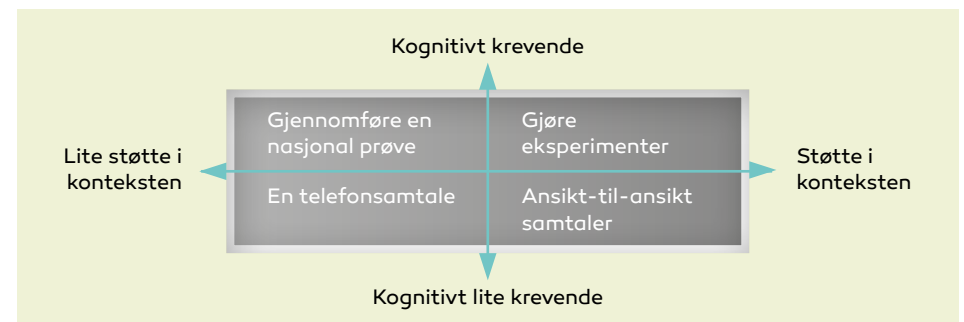
språket, vil barnets førstespråk slutte å utvikle seg, eller svekkes til laveste nivå. Barnet får da en negativ og mangelfull språkutvikling. For at barna skal utvikle seg godt kognitivt og akademisk, bør barna ha nådd terskel 1 på begge språk. Da vil tospråkligheten gi kognitive fordeler, og barnet kan komme til terskel 2.

Mens de spontane begrepene gjerne utvikles i en konkret sammenheng og er basert på barnets egne sosiale og praktiske erfaringer i miljøet, er utviklingen av akademiske begreper nært knyttet til undervisning. Elever med aksentfri norsk uttale som fungerer sosialt godt i samspill med jevnaldrene, vil ofte bli vurdert til å inneha høyere begrepskompetanse enn hva de faktisk har. Ofte kan gode «hverdagspråksferdigheter» dekke over at barn ikke har nådd et aldersadekvat nivå innen akademiske ferdigheter og vokabular. Tilsvarende til nyankomne elever med sterk aksent og svake kommunikative ferdigheter på andrespråket også lett kunne undervurderes når det gjelder kognitiv kompetanse. Dermed kan vi stå i fare for å enten overvurdere elevenes ferdigheter, eller med urette diagnostisere dem med lærevansker fordi de skårer dårlig på standardiserte leseprøver (Kulbrandstad, 1996).

Både Dual-isfjell-teorien og toterskelteorien illustrerer at morsmålet er svært viktig for å sikre og utvikle et godt begrepsapparat (underliggende språklig fundament). De illustrerer også viktigheten av at elevene fortsatt utvikler morsmålet sitt, og at elevene får tilgang på tospråklig fagopp-læring.

Kognisjon og kontekst

Cummins (2000) har presentert fire dimensjoner som kan hjelpe oss til å utforske språkferdighetene til minoritetsspråklige elever. Hvor krevende de kognitive aktivitetene er angis langs den ene aksene (y-aksen), og der den kontekstuelle støtten er langs den andre aksene (x-aksen). Kontekstuell støtte kan være av både indre og ytre art. Ytre kontekstuell støtte er støtte som gis eksplisitt, enten av læreren, eller f. eks ved egenskaper i tekst som overskrifter, utheving, tabeller, setningsoppbygging og ordforklaringer. Indre kontekstuell støtte kan være tidligere erfaringer, motivasjon, kulturell relevans, interesser osv.

Modellen forklarer at hverdagspråket ofte vil utvikle seg fort fordi det får stor kontekstuell støtte og stiller ikke så store intellektuelle krav. Hverdagspråket støttes av ikke-verbale ledetråder som gester, ansiktsuttrykk, visuelle hjelpemidler og intonasjon. Dersom læreren bruker konkrete, visuelle læremidler og prosjektbasert undervisning kan det være

lettere å forstå, selv om de er kognitivt krevende, fordi de støttes av konteksten. For å mestre det akademiske språket kreves det høyere kognitiv involvering og elevene får ofte liten kontekstuell støtte.

Det er viktig at lærere som underviser minoritetsspråklige elever er bevisste på forholdet mellom kontekstuell støtte og grad av kognitiv involvering og planlegger introduksjoner, aktiviteter og oppgaver med utgangspunkt i dette. Kognitivt krevende oppgaver bør få mye kontekstuell støtte for at elevene skal forstå.

Faglig og språklig kunnskap er to sider av samme sak

Språket er et sentralt verktøy for læring. For å tilegne seg kunnskaper i et fag kreves et velutviklet språk. Å lære et andrespråk som redskap for faglæring tar tid, ofte fem – syv år. Alle fag har et fagspråk der man arbeider med ulike ord og teksttyper. Språket i fagene skiller seg på mange måter fra hverdagsspråket. Ingen har fagspråk som sitt morsmål, dette må læres av alle. Derfor er det i følge Øzerk (2001) viktig at alle lærere jobber med å utvikle fagkunnskaper og språk parallelt. Dette vil lette innlæringen for elevene. En språkutviklende undervisning omfatter arbeid med muntlige ferdigheter, ord og begreper, lesing og skriving.

Når de minoritetsspråklige barna deltar i aktiviteter kan språklæringen skje i en sosial, god og inkluderende sammenheng. Elevene kan få et godt grunnlag for mer kontekststøttede akademiske ord og uttrykk i dagligdagse, sosiale og kontekststøttede situasjoner.

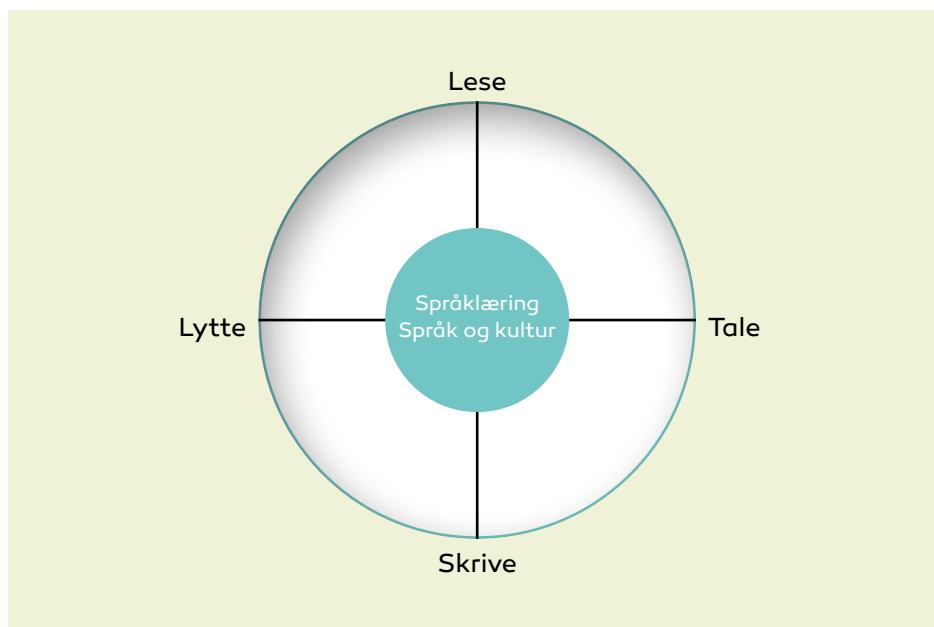

PRINSIPPER FOR GOD SÆRSKILT SPRÅKOPPLÆRING

SÆRSKILT SPRÅKOPPLÆRING SKAL GIS I NORSKFAGET

Særskilt norskopplæring skal hovedsakelig gis i norskfaget, men kan gis i andre fag ved behov. De aller fleste elever som har rett til særskilt språkopplæring på nærskolen skal undervises i de samme kompetansemålene i norsk som elever uten vedtak etter § 2-8.

Norskfaget består av fire basisferdigheter: lytte, tale, lese og skrive. I tillegg er det viktig at elevene lærer om språket i bruk, og den kulturelle konteksten som språket brukes i.

NØDVENDIG HJELP I TIDE

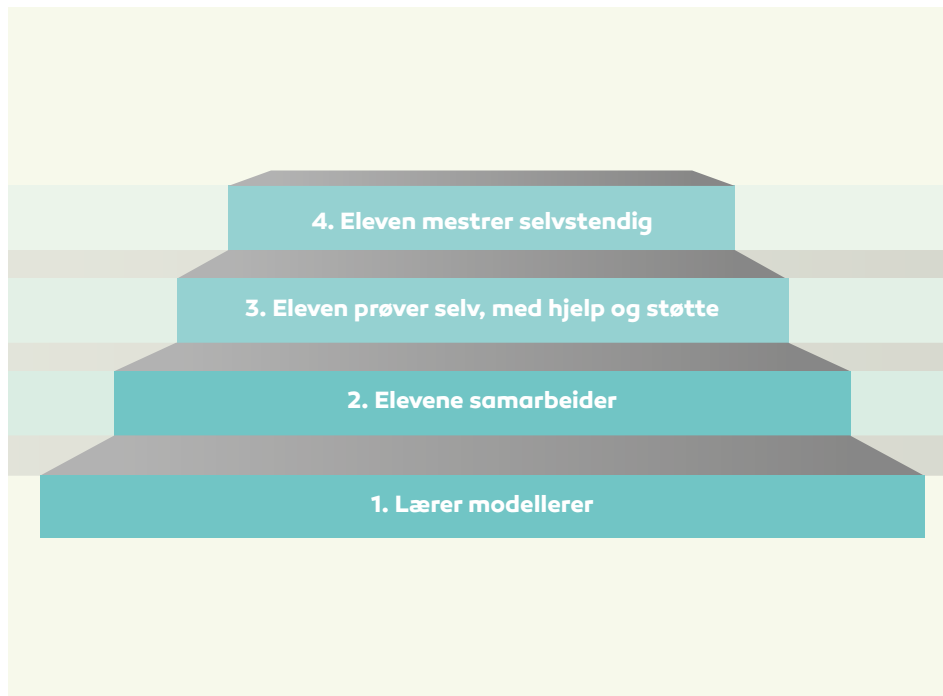
Øzerk (2010) er opptatt av at elevene skal få nødvendig hjelp i tide. Det er en forutsetning for at elevene lærer, er motiverte og har progresjon i arbeidet. Øzerk presenterer fem elementer i god andrespråksopplæring. De fem elementene kan være til hjelp når lærere skal tilpasse og tilrettelegge undervisningen. Hvert av prinsippene blir forklart nedenfor.

FEM ELEMENTER FOR NØDVENDIG HJELP I TIDE

- 1. Modellering – stillasbygging**
- 2. Aktivering av forkunnskaper**
- 3. Høy muntlig aktivitet**
- 4. Fra det konkrete til det abstrakte**
- 5. Motivasjon og mestring**

«Den viktigste enkeltfaktoren som virker inn på elevens læring, er hva eleven allerede kan» (Øzerk 2008)

Modellering – stillasbygging

Å modellere, eller bygge stillaser, handler om å hjelpe elevene til å nå et mål de ellers ikke ville ha nådd. Først gjør de dette ved modellering der elevene ser og kopierer det læreren gjør. Så samarbeider elevene. Denne fasen er svært viktig for elever som er svake i norsk, slik at de får støtte til språket gjennom eksempler. I den neste fasen arbeider elevene alene med hjelp og støtte, før de til slutt mestrer selvstendig.

Aktivering av forkunnskaper

I følge Øzerk er det eleven allerede kan den viktigste enkeltfaktoren som påvirker læringen. Det er viktig å bruke elevens forkunnskaper og å sette undervisningen i sammenheng med det eleven kan/vet fra før. Dette forutsetter god planlegging av undervisningen. Det er viktig å snakke om et tema før elevene begynner å lese tekster, eller arbeide med det. Det kan også være til hjelp å bruke tankekart og andre strukturerte verktøy som visualiserer elevenes forståelse av begreper.

Høy muntlig aktivitet

Språk tilegnes, læres og utvikles i samhandling med andre mennesker, og i situasjoner som krever språk. Det er viktig at læreren er bevisst både sin og de andre elevenes rolle som språkmodeller og tilrettelegger for aktiv og naturlig språklæring. Når lærestoffet formidles på flere måter, er det større sannsynlighet for at andrespråkselever får et økt læringsutbytte.

Fra det konkrete til det abstrakte

NEIS-modellen tar utgangspunkt i at lærestoffet kan presenteres på ulike måter (naturlig, enaktivt, ikonisk eller symbolsk). Den aller beste tilnæringsmåten er å få mulighet til en naturlig representasjon. Skal elevene lære om en blomst, eller et dyr, er den aller beste representasjonsformen å se blomsten eller dyret i en naturlig kontekst. En enaktiv representasjonsform ville kanskje vært å plukke en blomst som elevene fikk lukte på og ta på. En ikonisk representasjonsform ville vært å tegne eller vise bilde av en blomst, mens en symbolsk kunne vært å beskrive blomsten med ord.

Øzerk mener det er viktig å være klar over representasjonsformene, og bruke de naturlige og enaktive formene så mye som mulig. Ofte brukes ikke disse i stor nok grad overfor elevene.

Motivasjon og mestring

Øzerk presenterer til slutt betydningen av motivasjon og mestring. Det er avgjørende at lærere klarer å vekke motivasjon og mestringsfølelse i arbeidet med både språkarbeid og faglig lærestoff. Høy motivasjon gir god konsentrasjon og mye engasjement. Dette fører igjen til større grad av anstrengelse og økt sjanse for å lykkes med skolearbeidet.

TI PRINSIPPER FOR GOD ANDRESPRÅKSOPPLÆRING

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) har utarbeidet en **nettside** med svært mye informasjon om minoritetsspråklige elever og andrespråksopplæring. Basert på teori og forskning om andrespråksopplæring har de utarbeidet **ti prinsipper for god andrespråksopplæring**. Ved å integrere disse i planlegging og gjennomføring av undervisningen i alle fag, kan man arbeide parallelt både med fag og språkutvikling.

1. Lær elevene å kjenne og bygg videre på forkunnskapene deres
2. Bruk elevenes morsmål som en ressurs i undervisningen
3. Ha høye forventninger til elevene
4. Pass på at målene i undervisningen er forståelig for alle
5. Skap forståelse gjennom aktiviteter og bruk av konkrete
6. Sørg for at alle elever får delta i faglige samtaler
7. Knytt sammen muntlige og skriftlige aktiviteter
8. Legg til rette for langvarig og systematisk arbeid med ord og begreper i alle fag
9. Gi elevene strategier for læring og evaluering
10. La alle elever få delta i faglige og sosiale aktiviteter

1) Lær elevene å kjenne, og bygg videre på forkunnskapene deres

For at alle elever skal få utfordringer tilpasset sine behov og forutsetninger, må lærerne kjenne elevene sine godt. Lærere trenger informasjon om elevenes skolebakgrunn, språkferdigheter, interesser og planer. Å gjøre en god kartlegging av elevens språkferdigheter er viktig for å kunne identifisere elevens ressurser og å kunne gi rett hjelp. Det er viktig å anerkjenne de erfaringene og ressursene elevene har, og ta utgangspunkt i dem i undervisningen.

2) Bruk elevenes morsmål som ressurs i undervisningen

De aller fleste minoritetsspråklige elevene kan mer enn ett språk. Det er viktig for elevenes identitetsutvikling at de opplever anerkjennelse for hvem de er, sin kultur og sitt språk. Det er lettest å tilegne seg fagstoff på det språket man kan best, og derfor er den tospråklige fagopplæringen viktig.

Elever med felles språk kan støtte hverandre, og de kan få tilgang til læremidler og nettressurser på morsmålet. En kan også rette oppmerksomheten mot elevenes språklige ressurser ved å snakke om hva ulike ting heter på morsmålet og ved å gi elevene mulighet til å sammenlikne morsmålet og norsk. Når flere språk synliggjøres i undervisningen, får flerspråklige elever anerkjennelse for sine kunnskaper og sin bakgrunn og det skaper rom for læring og identitetsutvikling. På nettsiden **Tema morsmål** finnes det mange ressurser som kan brukes i morsmål og tospråklig fagopplæring.

3) Ha høye forventninger til elevene

Det er viktig at elevene får faglige og språklige utfordringer selv om de har begrensede norskerferdigheter. Det er viktig å sette tydelige mål, ikke senke kravene, og gi kognitivt krevende oppgaver. Elevene kan miste motivasjonen dersom språket, lærestoffet og oppgavene blir for enkle. For mye forenkling kan også føre til at elevene ikke utvikler et språk som gjør dem i stand til å uttrykke seg faglig. Det er imidlertid viktig at elevene får god språklig og faglig støtte, som er variert og tilpasset eleven.

4) Pass på at målene for undervisningen er forståelig for alle

Det er godt dokumentert at dersom elevene vet hvor de skal, hvor de er nå, og hvordan de skal komme seg til målet, er det større sjanse for at de lykkes i skolearbeidet. Det er viktig å forsikre seg om at elevene forstår hva som forventes av dem, hvordan de kan gripe an læringsoppgaver og hvilke mål de skal strekke seg mot. Undervisningen blir ofte mer meningsfull og motiverende dersom elevene forstår hva de skal lære. Derfor er det viktig at tospråklig lærer får lekseplanen med læringsmålene og kan oversette disse, slik at både elever og foreldre får en god forståelse av hensikten med undervisningen.

5) Skap forståelse gjennom aktiviteter og bruk av konkrete

Mange minoritetsspråklige elever trenger mye støtte for å lære nye fagbegreper og nytt fagstoff. Støtten kan være visuell, skriftlig, fysisk eller muntlig. Bruk av konkrete og demonstrasjoner i undervisningen gjør det lettere for elever å aktivere sine forkunnskaper og bruke det de vet fra før. Jo mer komplekst fagstoffet er, jo større vil behovet være for konkrete eksempler. Det er viktig å være bevisst på både begrepsforståelse og ordforråd gjennom å sette ord på aktiviteter og gjenstander. Det er naturlig å forklare fagordene i teksten, men det er også viktig å forklare de lavfrekvente ordene eller uttrykkene som ofte binder forståelsen av lærestoffet sammen, og som kan ha stor betydning for om elevene forstår lærestoffet eller ikke. Aktiviteter, opplevelser og utflukter er gode utgangspunkt for å lære både språk og fag.

Filmene «**Norsk som andrespråk i naturfag**» og «**Språkløftet**» fra Drammen kommune kan være nyttig å se som eksempel på dette.

6) Sørg for at alle elever får delta i faglige samtaler

Å bruke språket i interaksjon med andre er vesentlig når man skal lære seg både første- og andrespråk (Gibbons, 2010). Tradisjonelt foregår det mye individuelle skriftlige oppgaver i norske klasserom. Mange elever trenger eksplisitt trening i å lytte, stille spørsmål, argumentere og vurdere. Arbeid med muntlighet kan være uformelt og uplanlagt, men det bør også planlegges og gjøres systematisk, og det kan med fordel øves på hver delferdighet. Samtaler med en tydelig faglig hensikt hjelper elevene til å opparbeide seg et fagspråk i de enkelte fag. Det ligger et stort potensial for språklæring i utforskende samtaler med åpne spørsmål hvor elevene får komme til orde.

NAFO har en **egen ressurside** om hvordan man kan arbeide med muntlige ferdigheter i andrespråkopplæringen, for eksempel gjennom quiz, sette sammen ord og bilder, øve på å gjenfortelle eller bruke I-G-P-modellen.

7) Knytt sammen muntlige og skriftlige aktiviteter

Muntlige ferdigheter er grunnlaget for lesing og skrivning, både i den første lese- og skriveopplæringen og når man skal lære seg å lese og skrive på et nytt språk. Elever som skal lære å lese og skrive på et andrespråk, må arbeide parallelt med å tilegne seg muntlige og skriftlige ferdigheter fordi de ikke har det samme grunnlaget i muntlig språk som når en lærer å lese og skrive på morsmålet sitt. Arbeid med å bygge opp ordforråd, med språkets strukturer og med å knytte lyd til bokstav er sentralt for elever som er i ferd med å lære seg norsk.

Varierte muntlige og skriftlige aktiviteter knyttet til et tema gir elevene flere muligheter til å delta aktivt i undervisningen og kan bidra til en dypere forståelse av fagstoffet. I arbeid med fag er det sentralt at elevene blir kjent med ulike teksttyper, både muntlig og skriftlig. Gjennom aktiv bruk av modelltekster og samtaler omkring tekst får elevene støtte til å produsere egne tekster.

Det kan være nyttig å bruke sirkelmodellen og SLT+ i tekstskapingsarbeidet. Sirkelmodellen tar utgangspunkt i at skrivingen foregår i ulike faser:

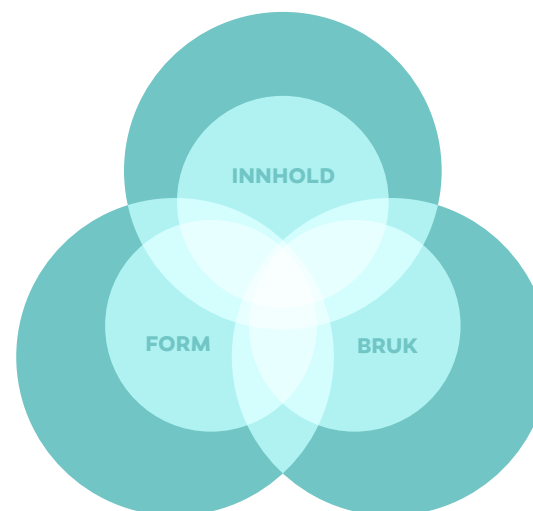
1. Bygge opp kunnskaper
2. Studere modelltekst
3. Skrive felles tekst
4. Skrive individuell tekst
5. Gi teksten en leser

8) Legg til rette for langvarig og systematisk arbeid med ord og begreper i alle fag

Arbeid med ord og begreper er viktig for alle elever, men spesielt for elever med norsk som andrespråk. Mens språket påvirker alle sider ved et barns utvikling, påvirker begrepene alle sider ved språkets utvikling, og er derfor et av språkets kjerneområder. Selv om elever har et godt utviklet hverdagspråk, kan de trenge mye tid på å utvikle et ordforråd som kan brukes til å tilegne seg skolefag. Det er derfor viktig at lærere i fellesskap tar ansvar for elevenes språk- og fagutvikling. Om elever får arbeide med ord,

begreper og språklige strukturer i alle fag og på tvers av fag, vil de raskere både få god språkkompetanse og nå faglige mål.

Det i dag vanlig å ta utgangspunkt i et helhetlig syn når vi omtaler språket. Bloom & Lahey (1978) deler språklæring inn i tre hovedkomponenter: form, innhold og bruk. Språkets *innhold* viser til hva som blir sagt og forstått. Språkets *form* handler om hvordan alle elementene i en setning eller et ord er knyttet sammen. Det handler om setningsoppbygging, grammatikk, lydsammensetning og uttale. *Bruk* av språket er den pragmatiske siden av språket. Den trer seg om den kommunikative hensikten og om hva vi gjør med språket; hva vi sier til hvem, når og hvordan (Kibsgaard og Husby, 2002). I arbeidet med ord og begreper anbefales det at lærere og elever arbeider med å tematisere både innhold, form og bruk av ord og begreper (Sæverud m.fl, 2011).

NAFO har en svært god nettressurs knyttet til **arbeid med ord og begreper**, der det både er artikler om arbeid med ordforråd, filmer og tips til aktiviteter. De har også utarbeidet et eget nettkurs om ordforråd på et andrespråk. I Ressursbanken finner du også eksempler på hvordan du kan arbeide med ord og begreper.

Prinsipper for arbeid med ordforråd

- Ordforrådslæring bør skje både direkte og indirekte (dybde og bredde).
- Bruk varierte undervisningsmetoder og tilnæringsmåter slik at elevene får bredere erfaring med ordene og deres bruksområde.
- Legg til rette for mye muntlig interaksjon (par, grupper, hel klasse).
- Gjør ordforrådsarbeidet konkret og satt i en sammenheng.
- Ta utgangspunkt i elevenes forkunnskaper.
- Utnytt elevenes totale språkkompetanse (førstespråk, norsk, engelsk, ulike fremmedspråk).
- Hjelp elevene til å få bevissthet om ords oppbygning.
- Samarbeid med andre lærere om utvalg av ord og undervisningsmetoder.
- Arbeidet med ordforråd bør være langvarig og systematisk og foregå i alle fag.

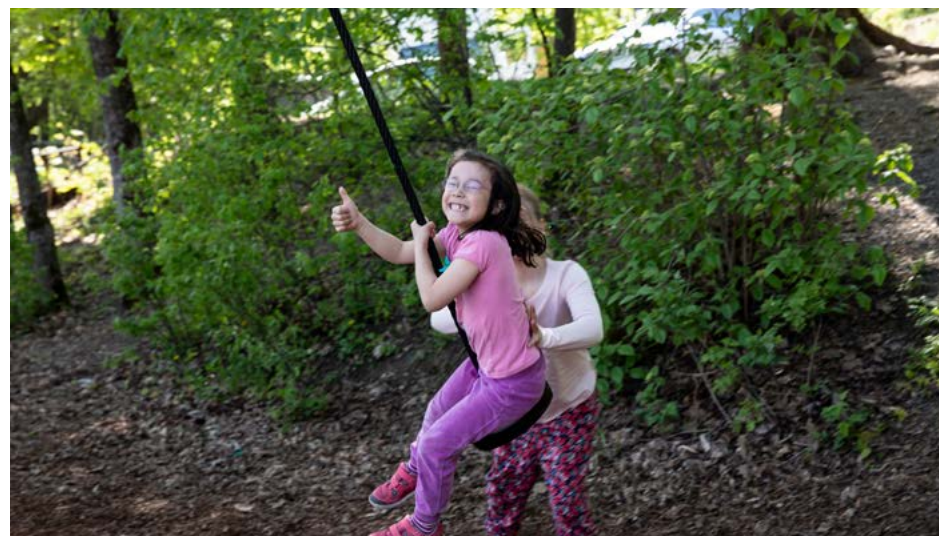
Kilde: NAFOs nettsider om **arbeid med ord og begreper**

9) Gi elevene strategier for læring og evaluering

Den metakognitive delen av språkarbeidet er viktig for å skape motivasjon og mestringsforventning. Læreren bør skape situasjoner der kan øve på å bli bevisst sin egen læring, hvilke strategier de bruker de bruker og når de bruker ulike strategier.

10) La alle elever få delta i faglige og sosiale aktiviteter

I det daglige arbeidet går elevenes faglige og sosiale læring hånd i hånd. Det er viktig at alle elever får delta i klassens og skolens aktiviteter. Det har stor betydning for elevers trivsel, læringsutbytte og språkutvikling. For eksempel er det viktig at det legges til rette for at elever i innførings-tilbud får delta i utflukter og idrettsdager.

LESELOS SOM UTGANGSPUNKT FOR ARBEID MED TEKSTER

Leselos er et verktøy som er utviklet for å kartlegge elevers lesekompetanse i alle fag, og er solid forankret i teorier om barns leseutvikling. Leselos er et verktøy for undervisningsplanlegging og observasjon av elevers lesekompetanse. Verktøyet er utviklet av Lesesenteret i Stavanger.

Leselos legger et sosiokulturelt syn til grunn for både lesing som aktivitet og hvordan lesekompetanse utvikles. Verktøyet tar derfor utgangspunkt i at lesekompetanse utvikles i sosiale kontekster, ved å arbeide sammen med andre og ved å bruke språket som redskap for tanken.

I Leselos presenteres det fem områder for lesekompetanse, som illustrerer at lesing er mer enn avkoding og forståelse. Skal vi undervise i og kartlegge elevers lesekompetanse, må vi ha en bred tilnærming til fenomenet. Områdene i Leselos fungerer som et godt redskap både for undervisningen og for kartlegging av elevers lesekompetanse, både for minoritetsspråklige og majoritetsspråklige elever.

MÅLRETNING innebærer at eleven vet hvorfor han/hun skal lese en tekst, orienterer seg i teksten, varierer lese måte med utgangspunkt i formålet for lesingen.

FORFORSTÅELSE innebærer at eleven synliggjør sine egne forkunnskaper og bruker dem aktivt som støtte under lesing, og vurderer og justerer sine egne antakelser underveis.

KODING handler om den tekniske siden ved lesing, at eleven kjenner til bokstavene, og kan lese på bokstavsekvens- og morfemnivå. Det handler også om at eleven gjør bruk av tegn, avsnitt og sjanger i framføringen av en tekst.

ORDFORRÅD innebærer at eleven ser etter ukjente ord, forsøker å finne ut hva de betyr og bruker dem i videre læring.

LESEFORSTÅELSE innebærer at eleven har forstått teksten, ved at han/hun kan strukturere informasjon fra teksten, stille spørsmål, gjengi, gjenskape og vurdere teksten.

METAKOGNISJON innebærer at eleven reflekterer over egen forståelse og egne strategivalg før, under og etter lesingen.

METAKOGNISJON

Reflekterer over egen forståelse, reflekterer over egne strategivalg

LESEFORSTÅELSE

Strukturerer, stiller spørsmål, gjengir, gjenskaper, vurderer

ORDFORRÅD

Ser etter ukjente ord, lærer/bruker dem

MÅL

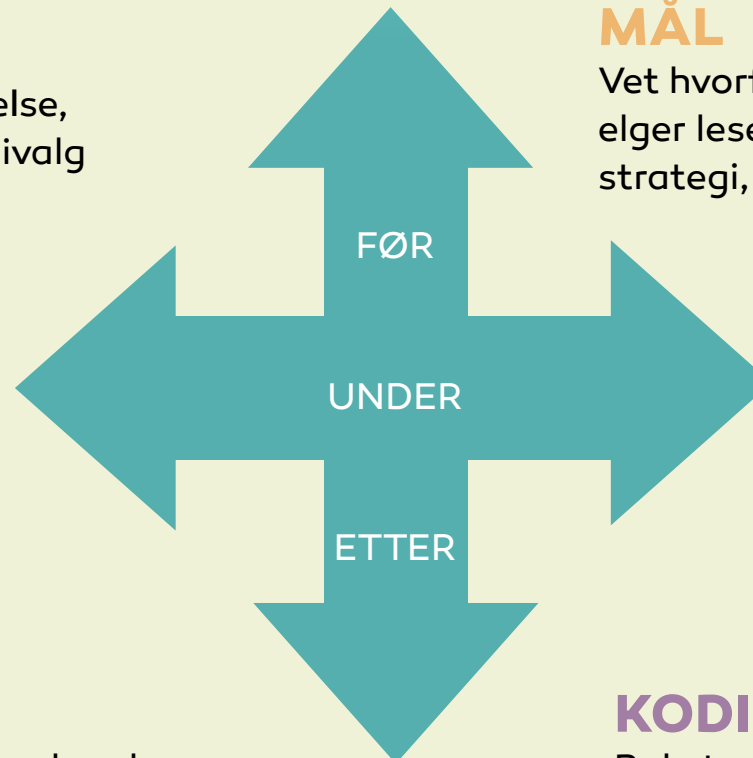
Vet hvorfor, orienterer seg i tekst, velger lese måte, velger forståelsesstrategi, vurderer måloppnåelse

FORFORSTÅELSE

Synliggjør egne forkunnskaper, bruker dem aktivt som støtte under lesing, vurderer/justerer egne antagelser

KODING

Bokstav, bokstavsekvenser, ord, tegn, avsnitt, sjanger..

ORGANISERING

Det fins flere måter å organisere undervisningen på, slik at den kan tilrettelegge for ulike nivåer og opplæringsbehov:

I HEL KLASSE	I GRUPPER
<ul style="list-style-type: none">• Læreren bruker prinsipper for inkluderende undervisning og legger til rette for et aktivt språkmiljø• Pedagogisk differensiering (tempo, innhold, metode)• Tolærer med veilederfunksjon• Stasjonsundervisning med veiledning	<ul style="list-style-type: none">• Fast ukentlig struktur med parallellegging av timer• Kurs med parallellegging av timer<ul style="list-style-type: none">- Ord og begreper- Lesestrategier- Læringsstrategier- Fagkurs- Grunnleggende kunnskaper• Språkverksted på tvers av klasser

SAMARBEID SKOLE - HJEM

FORELDRENE INVOLVERING I BARNAS ARBEID HAR BETYDNING

Det er godt dokumentert at skoleprestasjoner har sammenheng med foreldres utdanning, kulturell kompetanse i hjemmet, pedagogiske ressurser i hjemmet, tid til lekser og opplevelse av tilhørighet. Samtidig vet vi også at foreldres involvering i barnas skoleverden har betydning for barnas læring og mestring (Nordahl, 2000; Birkemo, 2002; Hattie, 2009). Vi vet også at dette gjelder minoritetsspråklige elever.

FUG har laget [plakater og videofilmer](#) på ulike språk for å formidle til foreldre hvilken ressurs de er for sine barn.

Foto: Shutterstock

Kjære forelder

Du er ditt barns første og viktigste lærer!
...
Er du engasjert, gjør barnet ditt det bedre på skolen.
...
Ditt engasjement er like viktig på ungdomsskolen som i barneskolen.
...
Diskuterer du med barnet, stimulerer du hennes/hans tanker og utvikling.
...
Det er viktig at du er med og vurderer barnets arbeid.
...
Når du bryr deg, blir barnet mer motivert og trives bedre på skolen.
...
Din tro på egen rolle og mulighet til å påvirke er viktig for barnet ditt.
...
Har du et godt forhold til skolen, påvirker det barnets resultater.
...
At du kjenner de andre foreldrene, fører til bedre samarbeid og oppfølging.
...
Foreldre er en viktig ressurs for barnas skolegang!

Hilsen Foreldreutvalget for grunnskolingen

www.fug.no

FORELDRESAMARBEID ER SKOLENS ANSVAR

Et godt samarbeid mellom skole og hjem er en viktig ressurs for skolen og er nedfelt i opplæringsloven (§ 1-1). Skolen har ansvar for at dette samarbeidet skal fungere godt. Skolen må legge til rette for samarbeid, informere om hvilke muligheter og forventninger skolen har til foreldrene og etterspørre behov, forventninger og ønsker foreldrene har.

”Et reelt samarbeid forutsetter at partene oppfatter hverandre som likeverdige bidragsyttere” (Nordahl, 2007).

Foreldre med minoritetsspråklig bakgrunn kan ha svake norskferdigheter, ulike skoleerfaringer og bakgrunn i tradisjoner og livserfaringer som er fremmede for lærere og skoleledere i den norske skolen. Mange minoritetsspråklige foreldre har negative erfaringer med skole, og kan oppleve at det er et skjevt maktforhold mellom dem og lærerne. Det kan gjøre samarbeidet vanskeligere, og mange lærere opplever samarbeidet med minoritetsspråklige foreldre som tungt i starten. Det kan være mange og sammensatte grunner til at minoritetsspråklige foreldre ikke prioriterer foreldremøter.

Grunner til at foreldre ikke virker engasjerte

1. Noen har mange barn, og ingen barnevakt slik at de ikke kan gå på møter.
2. Noen har jobber om kvelden i skift- eller turnusordninger og kan ikke ta seg fri for å gå på møter.
3. Noen føler ubehag i møtet med skolen på grunn av dårlige erfaringer fra sin ungdom og unngår å komme på skolen.
4. Noen prioriterer andre ting, som overtidsarbeid, barnestell, matlaging osv. fordi de ikke ser nytten av møter.
5. Noen er stresset som et resultat av en ny og ukjent livssituasjon og har bekymringer for slektninger i hjemlandet og prioriterer ikke foreldremøter.
6. Noen har et manglende sosialt nettverk som kan gi trygghet og motivasjon til å gå på møter.
7. Noen føler at de ikke kan gjøre noe for barna på dette området uansett, fordi de ikke kan språket og blir derfor hjemme.
8. Noen har manglende utdanning, som gjør at de føler seg maktesløse i møtet med lærere. De føler at lærerne vet best.
9. Noen er redd de vil misforstå det som blir sagt og at de ikke klarer å uttrykke det de ønsker på norsk.
10. Noen vet ikke hvorfor de burde komme på møter fordi de tror at skolen ikke er deres ansvar.

Foto: Shutterstock

Skolen er forpliktet til å gi informasjon som foreldrene forstår og informere om hvordan foreldrene kan støtte sine barn. I stedet for å forsøke å «kompensere» for foreldrebakgrunn, bør skolen fokusere på å støtte foreldre med tanke på hvilken ressurs de kan være for sine egne barn.

Der skolen ser på foreldrene som en ressurs og har positive holdninger til skole-hjem-samarbeidet, blir læringsmiljøet bedre, og elevene lærer mer. Det viktigste læreren gjør er å skape tillit og troverdighet. Målet må være å bli kjent med foreldrene som enkeltpersoner, og det får man best til med personlige møter. De fleste foreldre synes det er lettere å delta i en utviklingsamtale enn et foreldremøte.

På neste side presenteres det flere tips til hvordan skolen kan gjøre det lettere for minoritetsspråklige foreldre å engasjere seg i barnas skolehverdag.

”Det viktigste lærerne kan gjøre, er å skape tillit og bli kjent med foreldrene som enkeltpersoner.”

Gjør det lettere for foreldrene å delta

TYDELIG INFORMASJON

- Skriv med et enkelt språk.
- Bruk «store overskrifter» og mye bilder.
- Unngå forkortelser og kreative skrifttyper.
- Viktig informasjon kan rammes inn og markeres med «Viktig».
- Ta en telefon dersom du er usikker på om foreldrene kan lese norsk.
- La tospråklig lærer oversette viktig informasjon.

UTVIKLINGSSAMTALEN

- Ta muntlig kontakt på forhånd. Dersom det er vanskelig for foreldrene å komme, hør når det kan passe best.
- Send en melding eller ring hjem dagen før samtalen.
- Samkjør utviklingssamtaler der det er flere barn i familien.
- La foreldrene si hva de ønsker å snakke om aller først. Målet for de første samtaler må være å bli kjent.
- Start med det positive først.
- Presiser at foreldrene er en viktig ressurs for barnets mulighet til å lykkes. Oppfordre foreldrene til å vise interesse, være positive, engasjere seg og være inkluderende, slik at skolen oppleves som positiv og viktig.
- Presiser viktigheten av å bruke morsmålet hjemme om det som skjer i skolefagene for å styrke det underliggende språklige fundamentet.
- Se på foreldrene, ikke på tolken, eller tospråklig lærer.
- Avtal tid for neste møte. Presiser at de kan ta kontakt når som helst.
- Følg opp med en telefon dersom foreldrene ikke møter.

«Ta en telefon dersom du er **Usikker** på om foreldrene kan lese **norsk.**»

FORELDREMØTER

- Skriv innkallingen med enkelt språk.
- Send en melding eller ring på forhånd til foreldre du vet ikke pleier å komme. Minn dem gjerne på det dagen før.
- Bestill tolk, eller inviter tospråklig lærer, dersom det er behov for det.
- Innkall gjerne til egne foreldremøter for ulike språkgrupper.
- Organiser barnepass dersom det er mulig.
- Skriv essensen av det som ble tatt opp på møtet i en egen ramme på ukeplanen uken etter.

INVOLVER FORELDREKONTAKTENE

Et godt sosialt fellesskap mellom foreldre er viktig for å trygge og gode oppvekstmiljøer. Foreldre til minoritetsspråklige elever kjenner hverandre ofte dårligere enn etnisk norske foreldre. Det er viktig å arrangere ulike sosiale tiltak, som vennegrupper og arrangementer. Også fadderordninger eller velkomstfamilier kan være fruktbart. Foreldrekontaktene kan være viktige støttespillere her. I Ressursbanken er det et eksempel på standard for foreldrekontaktens rolle ved mottak av nye elever. Denne standarden kan sikre at elever som er i Innføringsklassen og deres foreldre også kan bli inkludert i nærmiljøet før eleven tilbakeføres til nærskolen.

NAFO har utarbeidet en håndbok for samarbeid mellom minoritetsspråklige foreldre og skolen, «**Broer mellom hjem og skole**».

Bruk tolk

I foresattes møte med skolen er god kommunikasjon viktig både for å ivareta rettighetene til barn og unge, men også for å få til en forsvarlig kommunikasjon som kan forebygge misforståelser mellom hjemmet og skolen. Dersom skolen trenger tolk, bestilles denne gjennom kommunens avtale om tolketjeneste. Ved å bruke tolker og tospråklige lærere i møter, unngår man misforståelser og begge parter kan delta aktivt i samtaler. Oversettelser av skriv og informasjon av ulik art, samt muligheten til å kommunisere og delta på et språk man behersker, vil være av stor betydning dersom foreldrene skal ha en reell mulighet til å påvirke og medvirke aktivt i sine barns læring og utvikling. Tolken skal bare brukes til muntlig å gjengi på norsk hva foreldrene sier på sitt språk, og gjengi hva skolens ansatte sier på norsk. En tolk skal ikke selv delta i samtalen, men kan stille spørsmål for å avklare tvetydigheter i språket. I saker som krever profesjonell tolk, skal ikke barn brukes som tolk. Det frarådes at ektefeller, slektninger, naboer eller kollegaer av foreldrene brukes som tolk.

«Foreldre til minoritetsspråklige elever kjenner hverandre ofte dårligere enn etnisk norske foreldre. Det er viktig å arrangere ulike sosiale tiltak, som vennegrupper og arrangementer».

RESSURSBANK

Standard for mottak av nye elever (eksempel fra Stabekk skole)

LEDELSEN

Hva gjøres	Hvem	Handling
Innmelding	Foreldre	Skjema i brev eller epost
Registrere søknad	Skolekonsulent	
Innvilge plass	Rektor/ Skolekonsulent	Enkeltvedtak i web sak. Rektor undertegne. Varsle avd.leder om ny elev
Oppstartsmøte med foreldrene	Avd.led/ kontaktlærer	Innkalle foreldrene og kontaktlærer til oppstartsmøte. Avtale besøksdag
Klasseplassering	Avd.leder/kontaktlærer	Varsle trinnet i god tid, bestemme klasse
Opprette elevmappe	Skolekonsulent	Innhente elevmappe fra tidligere skole.
Sende velkomstbrev sammen med vedtak om plass	Skolekonsulent/ Avd.led.	Brevet inneholder <ul style="list-style-type: none"> • Vedtak om plass • Velkomstskriv • Elev-CV for utfylling • Samtykke til deling av elev-CV. • Skolens info hefte • Ordensreglement med kvittering • Plan for psykososialt arbeid i Bærumsskolen • Liste med adresser til idrettslag og andre org som jobber med barn i vårt nærmiljø? • Timeplan • Klasseliste
Sende inn utfylt CV og kvitteringer	Foreldre	
Avtale besøksdag	Avd.l/ Lærer	Kontakte foreldrene og avtale tid

Oppgaver	Ansvar
Avtale tid og sted med skolen og foreldrene	
Vurdere og avtale tolk	
Følge elev og foreldre til skolen	
Til stede på møtet: Representant fra ledelsen, kontaktlærer, foreldre, varighet cirka en time	
<p>Innhold for møtet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Presentasjon av de som er tilstede • Ønske velkommen til skolen • Orienterer om hensikten med samtalen • Opplyse om at skolen orienterer om skoletilbudet og eventuelt at man ønsker å innhente opplysninger for å skape en god start for eleven. • Gjøre foreldrene oppmerksomme på at opplysninger blir skrevet ned og oppbevart i elevarkivet • Vise eleven og foreldrene rundt i skolebygget 	
Gi relevant informasjon til andre faglærere og SFO-ansatte	
Snarlig utviklingssamtale dersom kontaktlærer ikke deltok på møtet.	

KLASSENE

Hva gjøres	Hvem	Når
Oppstartsamtale med foreldrene	Kontaktlærer/ ledelsen	Innen 2 uker fra skolestart
Elevsamtale	Kontaktlærer	Innen 2 uker fra skolestart
Besøksdag/ time hos klassen	Kontaktlærer/ ledelsen	Før skolestart
Gjøre seg kjent med elevmappen	Alle voksne på trinnet	Når den har ankommet skole
Elevens CV deles ut til klassen	Kontaktlærer	Før/ ved skolestart.
Elevene i klassen lager sin CV som deles ut til nye elever	Kontaktlærer	Ved behov
Faste plasser i klasserommet, garderobe og oppstilling brannrekke	Kontaktlærer	Fra første skoledag
Eleven får utdelt faddere i klassen	Kontaktlærer	Fra første skoledag
«Bli kjent»-aktiviteter inne og ute	Alle lærere på trinnet	Fra første skoledag
Klassesamtale med gjennomgang av klasse-/skoleregler	Kontaktlærer	Innen 1 uke etter første skoledag
Eleven får en vennegruppe	Kontaktlærer	Fra første skoledag
Kontakt med tidligere skole	Kontaktlærer/ ledelsen	Ved skolestart
Informere foreldre og trinnkontakter via ukebrev	Alle lærere på trinnet	Gjerne før skolestart
Foreldrekontakter får i oppgave å ta kontakt med nye foreldre	Kontaktlærer/ foreldre	Før/ ved skolestart
Klasseliste, timeplan og ukeplan sendes til foreldrene	Kontaktlærer	Fra og med første skoledag

FORELDREKONTAKT

Hva gjøres	Hvem	Handling
Formidle praktisk informasjon til de nye foreldrene om: <ul style="list-style-type: none"> • Følgegruppe • Vennegruppe • Facebookgruppe • Klassekasse • Bursdagsrutiner • Sosiale aktiviteter (barn og foreldre) 	Trinnkontakt	Telefonsamtale eller e-post
Fadderfamilie	Trinnkontakt	To familier I klassen plukkes ut til fadderfamilie.
Ønske nye foreldre velkommen i nærmiljøet.	Fadderfamilien	Ha en særlig rolle for inkludering de første ukene.
Inkludere de nye eleven på skolen	Barna i fadderfamilien	Vise rundt på skolen og ha ekstra ansvar for den nye eleven de første 3 ukene.
Invitere hjem på lek	Fadderfamilien	Invitere den nye eleven hjem utenom skoletid.

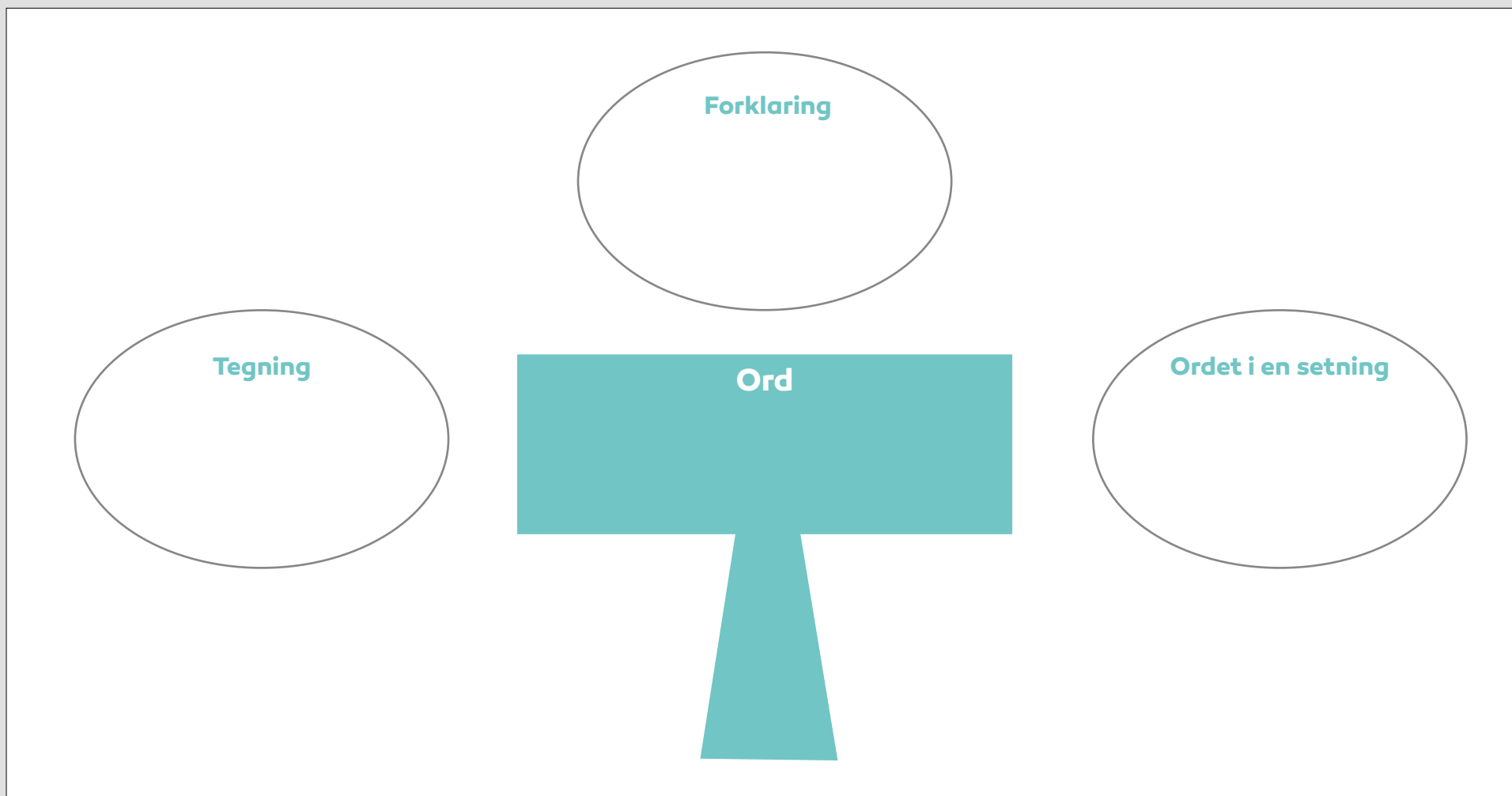
Tips til arbeid i klassen

- Gi tenketid før og etter gjennomgang av en tekst/et tema
- Snakk om teksten og viktige begreper før dere leser
- Arbeid med innhold, form og bruk av ord parallelt
- Les i par og grupper. Modeller lesingen
- Nærles sekvenser med sentralt innhold
- Lag ordbøker/ordlister
- La elevene skrive logg/gjenskape teksten på ulike måter. Alt trenger ikke å være skriftlig.
- Gi rom for å bruke språket aktivt i skoletiden.

EKSEMPLER PÅ ORDKART

ORDKART 1

ORDKART 2

Nytt ord

Skriv eller si ordet i en setning

Tegn ordet

Finn et synonym til ordet

Finn et antonym til ordet

Lag ulike former av ordet

BOKSSKJEMA

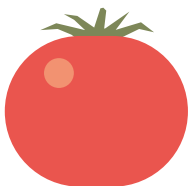
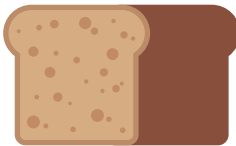

Et boksskjema er en form for tankekart. Skjemaet gir grunnlag for refleksjon og samtale. Utgangspunktet for boksskjemaet er cellen i midten. Her skriver man ordet eller begrepet man ønsker å utdype. Deretter kan man lage et nytt skjema med ett av begrepene.

Høne	Hund	Katt
Sau	Husdyr	Geit
Gris	Hest	Ku

Arbeidshest	Politihest	Trav
Brukt i tømmerkogen	Hest	Veddeløp
Hobbyhest	Fjording	Varmblodshest

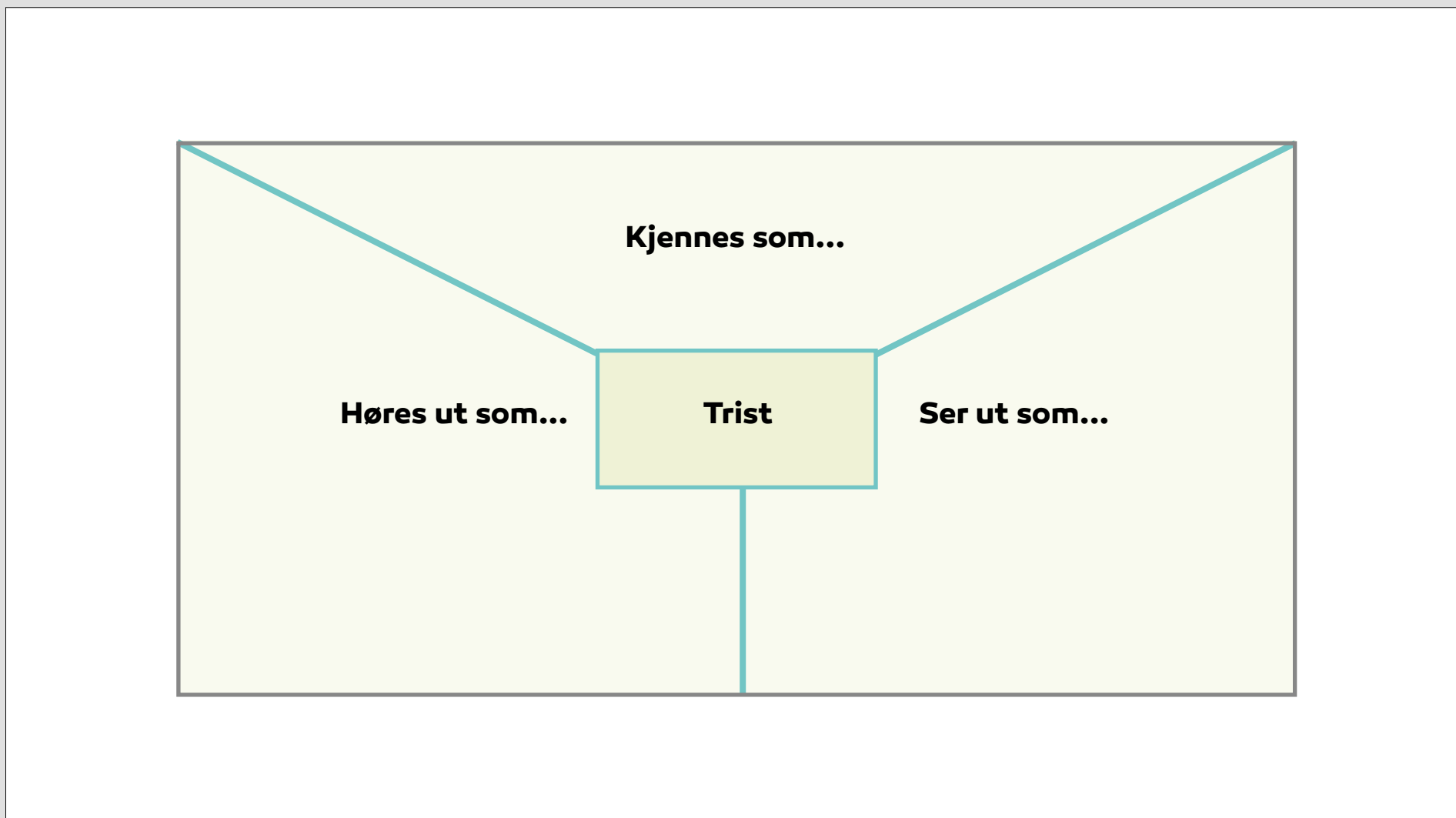

RAMMENOTAT

Morsmål	Tegning	Norsk ord	Ordet i en setning
tomato		tomat	Jeg liker røde tomater.
bread		brød	Jeg spiser brød.
milk		melk	Jeg liker ikke melk.

Y-NOTAT

TEMAPLAN FOR INNFØRINGSKLASSEN

1. Meg selv
2. Skolen/skolesaker
3. Familien
4. Kroppen
5. Klær
6. Mat og drikke
7. Tid og tall
8. Hus og hjem
9. Transportmidler
10. Årstider, vær
11. Dyr i Norge
12. Yrker
13. Geografi, Norge
14. I skogen
15. Byen vår
16. Fugler
17. Norge, Oslo, styreform og kongehuset, 17.mai,
18. Verdens religioner

Referanser

Aronson, J., Fried, C., & Good, C. (2002). Reducing the effects of stereotype threat on African American college students by shaping theories of intelligence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 38, 113–125. DOI: 10.1006/jesp.2001.1491

Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Stanford University: Psychological Review*. Vol. 84, 2, 191–215. Hentet fra: <http://www.uky.edu/~eushe2/Bandura/Bandura1977PR.pdf>

Bandura, A. (1986a). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bandura, A. (1986b). The explanatory and predictive scope of self-efficacy theory. *New York: Journal of Clinical and Social Psychology*.

Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: Worth Publishers, 1997.

Bandura, A., & Jourden, F. J. (1991). Self-regulatory mechanisms governing the impact of social comparison on complex decision making. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 941–951.

Dweck, C. S. (1999). *Self-theories: Their role in motivation, personality and development*. Philadelphia: Psychology Press.

Dweck, C. S. (2006). *Mindset. The New Psychology of Success*. New York: Ballantine Books.

Dweck, C. S. (2008). *Brainology. Transforming Students' Motivation to Learn*. National Association of Independent Schools. Hentet fra: <http://www.nais.org/MagazinesNewsletters/ISMagazine/Pages/Brainology.aspx>

Dweck, C. S. (2010, sep). *Even Geniuses Work Hard*. ASCD. Educational Leader, 2010, Volume 68, Number 1 Giving Students Meaningful Work. Hentet fra: <http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/sept10/vol68/num01/Even-Geniuses-Work-Hard.aspx>

Dweck, C. S. & Bempechat, J. (1983). Children's theories of intelligence. In S. Paris, G. Olsen, & H. Stevenson (Eds.) *Learning and motivation in the classroom*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Dweck, C. S. & Leggett, E. L. (1988) *A Social-Cognitive Approach to Motivation and Personality*. American Psychological Association, Inc. University of Illinois Harvard University. Vol. 95, No. 2, 256–273 0033-295X/88.

Dweck, C. S. & Reppucci, N. D. (1973) *Learned Helplessness and Reinforcement Responsibility in Children*. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1973, Vol. 25, No. 1, 109–H6. Yale University

Hattie, John A.C. (2009). *Visible learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*.

Hauge, An-Magritt (2004). *Den flerkulturelle skolen*. Universitetsforlaget

Nordal, Thomas (2007). *Hjem og skole, hvordan skape et bedre samarbeid?* Universitetsforlaget

Bjarnøy, V., Nergård, M.E og Aarsæther, F. (2013): *Språklig mangfold og læring*. Didaktikk for flerspråklige klasserom.

Bjerkan, K.M, Monsrud, M-B og Thurmann-Moe, A.C. (2013): *Ordforråd hos flerspråklige barn*.

Evensen, T. 2018: Minoritetsspråklige i skolen. Regelverk, læring og relasjoner.

Kunnskapsløftet. Læreplanverket for Meld. St. 6 (2012–2013) Melding til Stortinget. En helhetlig integreringspolitikk Mangfold og fellesskap

Oslo kommune, Utdanningsetaten (2014): Språkbroen – en ressurs for å styrke særskilt språkopplæring i osloskolen.

Opplæringsloven

Postholm, Munthe, Haug og Krumsvik (red.). Elevmangfold i skolen 1 – 7.

Robinson, V. (2014): Elevsentrert ledelse.

Sæverud, O, B. U. Forseth, Ottem. E., Platou, F. (2011). Begrepslæring – en strukturert undervisningsmodell. En veileder om strukturert begrepsinnlæring fr barn og unge med språkvansker. Bredtvet kompetansesenter.

Utdanningsdirektoratet. Den flerkulturelle skolen. Om opplæring for språklige minoriteter.

Utdanningsdirektoratet. Veileder. Innføringstilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever.

Øzerk, K. (2010): *NEIS-modellen. Pedagogiske ideer og metoder for språkutvikling, lesing og innholdsforståelse.*

BÆRUM
KOMMUNE

Grunnskoleavdelingen

1304 SANDVIKA

www.baerum.kommune.no

SAMMEN SKAPER VI FREMTIDEN

MANGFOLD – RAUSHET – BÆREKRAFT